

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JULI 1993 JAARGANG 59
AFGIFTEKANTOOR 2300 TURNHOUT 1

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE JULI 1993

R. DE FRAINE. Parel aan de Diestse kroon: het Webbekoms Broek	113
J. PINSEEL. Hengel	116
R. DE LUST. Vroege zanger zonder complexen: de Grote lijster	119
D. BAUWENS. Voortplantingsgedrag bij de Levendbarende hagedis	123
D. MADELEIN. Pro Silva Vlaanderen	126
HYLA. Niet langer onbekend onbemand	129
Activiteitenkalender	133
Vijf voor twaalf	137
Voor u gesprokkeld	139
Verenigingsberichten	140
Van Aalscholver tot Zeis	144
Goed om te weten	145
Boekbesprekingen	147

Titelblad: Slangewortel Foto: R. Willockx

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)

Hoofdredacteur: G. Luyts
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Lidmaatschap en abonnementen
België: 500 F. - Nederland en Luxemburg: 800 F
KNNV-leden: 700 F. - Andere landen: 900 F.
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks
tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift
ORIOLOS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een
gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Druk: Matthys-Beccu, Turnhout

Parel aan de Diestse kroon: het Webbekoms Broek

Rogier De Fraine

In de Noordoost-uithoek van de provincie Brabant, in de vallei van de Demer en binnen het Vogelrichtlijngebied nr. 23 ligt het Broek van Webbekom, een deelgemeente van Diest.

Webbekom is slechts een kleine lokaliteit waaraan het verkeer van de A2-autoweg en de rijksweg Diest-Hasselt voorbijraast, langs de lintbouwing die menige Vlaamse gemeente ontsiert.

Wanneer men toch de dorpskern van Webbekom bezoekt, is men vlug uitgekeken. Een gerenoveerd dorpspleintje, twee cafés recht tegenover het kerkje, een pastorie, een schooltje. Eens de kerkmuur bereikt, lopen we op onvervalste "kinderkopjes", een kasseibaantje dat recht naar het Broek leidt. Het baantje stijgt voor een pasaangelegde dijk — men heeft allerlei plannen voor het broek — en daalt terug af via een dreef met aan weerskanten Canada-populieren. Links en rechts situeert zich het Webbekoms Broek; rechts wordt het begrensd door het gehucht Halense Zelk met de Sint-Jansberg en de A2, links door het provinciaal recreatie-oord Halve Maan en de vesten van Diest. Het Broek wordt doorsneden door de Demer die er, met Diest in zicht,

een bocht naar links maakt; aan de overkant van de Demer ligt het gebroekte van Schaffen. De dreef eindigt op een afgedankte spoorwegbedding die rechts dood loopt en links aansluiting geeft op wegeltjes die Schaffen en Diest bereiken; halfweg ligt een brug over de Demer. Grosso modo kunnen we zeggen dat het linkergedeelte vooral de weide- en rietvogels herbergt terwijl rechts meer bosvogels broeden. Het terrein laat dat ook vermoeden: links verwaarloosde hooiweiden (doorsneden door de Leydtgracht en irrigatiereppels) en een groot rietveld, rechts verwaarloosde Canadapopulierenbossen, meidoornhagen en weekendverblijven. Een groot weidecomplex grenst aan de Demer.

Rietzanger en Klapexster

Het Webbekoms Broek heeft in de 2de helft van de jaren '80 het meeste van zijn "economische" waarde verloren met het gevolg dat én landbouwer, tuinbouwer, recreant en jager dit muggenrijke gebied verlieten op zoek naar meer herbergzame oorden. Er waren plannen

Het Webbekoms Broek

Foto: R. De Fraine

voor de uitbreiding van het recreatiedomein "De Halve Maan", aanleg van een wachtbekken, dijkwerkzaamheden om een potpolder te creëren...

Een staatsnatuurreservaat behoorde ook tot de mogelijkheden. Het enige wat er wél gebeurt, is de uitbreiding van de industriezone Webbekom-Diest die de bufferzone van het broek aanvreet.

Het terrein werd eind jaren '70 en in de jaren '80 geïnventariseerd door War Claes, zoon van de dorpsonderwijzer. War kent het gebied als geen één en wij hebben er samen vele vroege uren gesleten bij het ringen van vogels. Later kwamen er ook andere geïnteresseerde natuurliefhebbers kijken, aangetrokken door de zeldzame vogels die er broeden of er tijdens de trek- en winterperioden verblijven; tijdens overstromingen kan het er zelfs behoorlijk druk zijn.

In het Webbekoms Broek broeden twee vogelsoorten die het gebied tegelijk kwetsbaar en uniek maken: de Rietzanger en de Klapkester. In het groot rietveld broeden elk jaar nog Rietzangers, een zeldzaamheid hier in Brabant én in Vlaanderen. Klapkesters zijn nog zeldzamer, men schat de Vlaamse populatie op 8 à 17 koppels!

Wulp : eerste broedgeval voor Brabant

Maar het Broek herbergt een hele schare van min of meer zeldzame broedvogels waardoor het gebied een vogelrijkdom heeft die haars gelijke enkel heeft in het Dood- en Vierkensbroek te Averbode-Zichem-Testelt, de kern van het vogelrichtlijngebied dat tussen Aarschot en Diest is gelegen.

Tot de belangrijkste broedvogels behoren dus: Winterling, Buizerd, Patrijs, Waterral, Watersnip, Tortel, Ransuil, Kleine bonte specht, Graspieper, Roodborsttapuit, Kramsvogel, Sprinkhaanrietzanger, Braamsluiper en Wielewaal. Vele van deze broedvogels zijn zeldzaam en hun aantallen gaan jaarlijks achteruit (Anselin & Devos 1992).

Niet jaarlijks hebben wij reeds de broedgevallen en/of broedpogingen kunnen vaststellen van: Dodaars, Bruine kiekendief, Boomvalk, Scholekster, Kerkuil, IJsvogel en Nachtegaal.

In 1992 hebben wij er een langverwachte soort bijgekregen nl. de Wulp. Sinds het begin van de jaren '80 pleisterden er in de Brabantse Demervallei wel eens Wulpen, die soms "onwettig" lang konden blijven pleisteren tot in april: bv. tot 23 april 1986 te Testelt-Messelbroek. Maar steeds trokken ze uiteindelijk verder, vermoedelijk omdat ze geen partner vonden. Op 28 april 1991 jodelde er nog een mannetje te Webbekom dat echter in mei verdwenen was.

In 1992 was het menens: op 1 mei konden wij (R. Verboven en ik) een jodelend en baltsend mannetje waarnemen: met de telescoop lokaliseerden wij ook de vermoedelijke nestplaats. Op 13 mei alarmeerde de vogel op dezelfde plaats omwille van onze aanwezigheid. Bij latere bezoeken konden wij de Wulp blijven waarnemen. Meteen stelden wij het eerste broedgeval in de provincie Brabant vast; eerlijkheidshalve moeten wij echter vermelden dat het Schulens Broek, waar ook Wulpen broeden, slechts een tiental kilometers van Webbekom verwijderd is. Door dit broedgeval was het Webbekoms Broek niet aan haar proefstuk: ook de Scholekster broedde voor het eerst in Brabant in Webbekom (Claes & De Fraine 1986).

Verder bereiken sommige vogels in dit vogelrijke natuurgebied een ongekende hoge broeddensiteit omdat

Mannetje Roodborsttapuit + jong

Foto: C. Onkelinx

het er voor hen werkelijk ideaal is. Hier denk ik vooral aan Torenvalk, Witgesterde blauwborst, Bosrietzanger, Kleine karekiet, Grasmus en Rietgors.

Door het ringwerk zijn we ook wat meer te weten gekomen over die broedvogels. Kleine karekieten en Blauwborsten bv. zijn strikt genomen niet zo trouw aan het gebied waar ze geboren zijn; meestal worden ze broedend waargenomen elders in de Demervallei, te Schulen, Zichem of Averbode. Maar wat zijn enkele kilometers voor een beestje dat er jaarlijks duizenden aflegt op trek? Een adulte broedvogel werd bv. na zes weken op 17 september hervangen in Huelva, Spanje, 1777 kilometer zuidwest!

Buizerden in Webbekom geboren, verlaten ook het broedgebied: een vogel in zijn eerste winter werd op 8 maart dood gemeld op 42 km zuidwest; een andere vogel werd in zijn tweede winter uit Noord-Frankrijk gemeld, meer dan 250 kilometer zuidwest.

Maar een Torenvalk in Webbekom geboren, overwinterde in zijn tweede winter in Schaffen, een grensgemeente, waar hij doodgevonden werd. Op de autoweg A2 worden regelmatig Rans- en Kerkuilen aangereden. Meestel zijn de geringde vogels uit de omgeving maar soms zijn ze van veel verder zoals één geboren in Darmstadt, Duitsland en dood gevonden op 7 maart 1990, 272 kilometer oostelijk van Webbekom verwijderd.

Zoals het in Vlaanderen bijna regel is, wordt ook het Webbekoms Broek langs vele zijden bedreigd.

Eerst haar bestemming; er is niemand die met zekerheid kan vertellen welke bestemming het broek zal krijgen. Een potpolder? Een wachtbekken? Een recreatiedomein? Evenveel vragen zonder één afdoend antwoord.

Kerkuil, verkeersslachtoffer

Foto: R. Francken

Als ik de vraag stel aan de nabijbetrokken overheden, word ik met een kluitje in het Webbekoms riet gestuurd. Feit is dat er plannen zijn om het recreatiedomein "De Halve Maan" uit te breiden in de verkeerde richting: een moerassig doordrenkt gedeelte waar onder meer Wintertalingen, Boom- en Torenvalken broeden, zou opgeofferd worden. Meteen zou één van de meest waardevolle stukken van het broek onder de bulldozers verdwijnen!

Verder: de jacht. Er heerst een soort van rechteloosheid. Er is niks gereguleerd, er is geen controle. Wie jaagt er? Wie stroopt er? Het Webbekoms Broek ligt in een uithoek en op de grens van twee provincies: daar tiert welig de stroperij, de illegaliteit. In de Demervallei zijn er nog zulke uithoeken waar de stropers de wet uitmaken, de Langdonken en Varenwinkel te Herselt bijvoorbeeld...

Doordat het gebied gemakkelijk te bereiken is en daar de overheid geen controle houdt, worden sommige vormen van recreatie zoals mountain-biking, jeep- en

terreinwagens en vrijetijdscross een gevaar voor de rust van het gebied.

De opzet van dit artikel is dan ook de problematiek van het Webbekoms Broek dichterbij natuurminnend Vlaanderen brengen. Mits de actieve en de passieve steun van alle natuurliefhebbers kunnen we het gebied behouden in haar huidige vorm: het zou een voorbeeldige daad zijn voor de komende generaties aan wie we al zo veel ontzegd hebben.

Literatuur

- Anselin A., K. Devos. 1992. *Populatieschattingen van broedvogels in Vlaanderen. Periode 1989-1991*. VLAVICO i.s.m. KBIN en IN.
- Claes W., R. De Fraine. 1986. Een mislukt broedgeval van de Scholekster *Haematopus ostralegus* te Webbekom-Diest in 1985. *Ornis Flandriae* 5: 110.

Roger De Fraine, Molenbergstraat 3, 3272 Testelt.

WEBBEKOMS BROEK DAN TOCH EEN WACHTBEKKEN

Uiteindelijk is de Landelijke Waterdienst dan toch begonnen met de aanleg van een groot wachtbekken in het broek. Het binnenbekken moet in het voorjaar 1993 klaar zijn, later volgt nog de bouw van een buitenbekken. De werken zijn bedoeld om overstromingen langs de Demer te voorkomen. Heel het concept doet ons wat denken aan het Schulens Broek. En de vergelijking is niet geheel onterecht omdat de nodige grond wordt gebaggerd in het wachtbekken van het Schulens Broek. In totaal moet zo'n 240.000 kubieke meter worden aangevoerd. Volgens hoofdtechnicus F. Van Passel zal het Webbekoms Broek na de werken blijvend beheerd worden als een natuurgebied.

(RDF)

Hengel

Joris Pinseel

Als het kind maar een naam heeft

Hengel wordt in meer wetenschappelijke kringen "*Melampyrum pratense*" genoemd, zodat elke anderstalige plantenliefhebber ons kan begrijpen. Voor het door Nederlandstalige plantenkenners gebruikte "Hengel" is geen enkel zinnige verklaring te vinden. Al zouden "de boogvormige, opstijgende zijtakken met een iets voorover neigende top" een verklaring kunnen vormen. Dergelijke takken lijken inderdaad (wel met een beetje fantasie) op een "vishengel".

Echter ook de wetenschappelijke soortnaam '*pratense*' is bijzonder verwarrend. '*Pratense*' betekent eigenlijk 'in weide groeiend', terwijl Hengel daar zelden of nooit gevonden wordt, tenzij aan de rand met een bosvegetatie. Wat de betekenis van de geslachtsnaam '*Melampyrum*' betreft, moeten we een kijkje gaan nemen bij een zeer nauw familielid van Hengel, nl. Wilde weide *Melampyrum arvense*, een (oorspronkelijk) in akkers groeiend neefje.

'*Melampyrum*' is uit het Grieks afgeleid: mélas = zwart en py'ros = tarwe (de plant heeft namelijk zwarte, op tarwekorrels gelijkende, zaden). We kunnen het dus vertalen als 'zwartkoren' (wat uiteindelijk ook de Neder-

landse benaming is van het geslacht waartoe zowel Hengel als Wilde weide behoren).

Het zaad van Wilde weide kwam vroeger vrij veel voor in gedorst graan omdat deze kleine zaadjes moeilijk uit het geoogste graan verwijderd konden worden. Wanneer dit slecht gezuiverde graan verwerkt werd tot brood, leverden de aanwezige wilde weide-zaadjes, geen vergiftiging op, maar toch een minder 'gezond' produkt. Wat niet gezegd kan worden van het schimmeltje dat met "Moederkoren" wordt aangeduid (kwam vroeger ook voor op rogge). Misschien heeft "het zwart worden bij drogen" ook iets te maken met een mogelijke verklaring van de naam.

Kortom, het is een vreemde naam; of je nu de wetenschappelijke of Nederlandse neemt.

Hoe herkennen?

De gelige bloemen van deze eenjarige plant verschijnen vanaf mei-juni (tot in september) in houtkanten, loof- en naaldbossen, langs bospaden en op heiden. Hengel is enkel te vinden op kalkarme bodem, waardoor zijn

Hengel in een houtkant

Foto: J. Pinseel

algemeen voorkomen in de Kempen verklaard wordt. Elders (op plaatsen met kalkhoudende bodem) is hij eerder vrij zeldzaam of ontbrekend.

Deze 10-50 cm hoge plant is meestal vertakt met gaafrandige, langwerpige-eironde stengelbladeren (beneden de bloeiwijze). De meeste schutbladen (in de bloeiwijze) dragen aan de voet enkele afstaande tanden.

De bloemen staan in een, naar één richting gekeerde, ijle tros in de oksels van de schutbladen. Deze typische groeiwijze houdt verband met de standplaats: heel vaak op de grens van bos en grasvegetatie zoals bospaden en houtkanten; op plaatsen waar ze de zon goed kunnen zien.

De bloemkroon is veel langer dan de kelktanden. De kroon zelf is geelachtig wit (soms wel iets rood aangelopen), met binnenin dooiergele welvingen op de onderlip.

Vreemd gedrag

De vrucht bevat hoogstens vier zaden, die elk voorzien zijn van een klein aanhangseltje: het mierenbroodje. Dit 'zoethoudertje' lokt de mieren aan. Ze slepen het mee naar hun nest en peuzelen het op. Na enige tijd worden de zaden, ontdaan van hun aanhangseltje, buiten het nest achtergelaten. Deze truc, om zich te kunnen verspreiden, wordt trouwens nog door andere bos-

planten toegepast (Maarts viooltje o.a.). Omdat hengelzaden nogal zwaar zijn, kunnen ze niet door de wind verspreid worden. De smaak van het 'mierenbroodje' zorgt ervoor dat mieren instaan voor de verspreiding.

Hengel ontkiemt in de herfst. De kiemplant ontwikkelt een wortelstelsel, gebruikmakend van de voedselreserve van het zware zaad. De wortels gaan op zoek naar de wortels van een mogelijk gastheer. Een koude periode zou de opwaartse groei stimuleren zodat aan het einde van de winterperiode het stengelgedeelte van de kiemplant tot ontwikkeling komt. Zo verschijnt de kiemplant dan ook in de loop van de vroege lente boven de grond, om pas in de voorzomer tot bloei te komen.

Halfparasiet... maar waarop?

Net zoals andere leden van de helmkruidfamilie o.a. ratelaar, ogentroost en kartelblad is ook Hengel afhankelijk van een gastheer. Volgens sommige auteurs zelfs meer dan zijn familieleden.

Volgens De Langhe in de "Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden" zou Hengel parasiteren op wortels van grassen en andere kruidachtige planten, "soms" ook op houtige planten.

Weeda in de "Ecologische Flora" daarentegen is een andere mening toegedaan. Hij beweert dat Hengel

Een detail van de bloeiwijze

Foto: J. Pinseel

Wilde weet, het neefje van Hengel

Foto: J. Pinseel

"alleen" houtige planten als gastheer gebruikt en meer bepaald Zomereiken en berken, terwijl ook familieleden van deze boomsoorten in de smaak vallen. Ook Bosbessen worden nogal eens geparasiteerd. Andere leden van de heidefamilie worden echter met rust gelaten. Hengel zul je dus nooit in de buurt van Struikhei en Gewone dophei aantreffen.

De combinatie van Hengel met zijn mogelijke gastheren is heel vaak waar te nemen in de Noorderkempen, waar heel wat houtkanten en bosranden een geschikte groeiplaats bieden.

Zoals reeds vermeld is Hengel een 'halfparasiet', wat wil zeggen dat hij niet volledig afhankelijk is van de gastheer. In tegenstelling tot echte parasieten maakt hij dus wel bladgroen aan zodat hij ook zelf kan instaan voor de opbouw van voedselstoffen. Op die wijze is hij niet helemaal afhankelijk van een gastheer. Maar ze kunnen hem ook niet missen. De gastheer levert namelijk nog bepaalde voedselstoffen die nodig zijn om te groeien, bloeien en zaad te zetten. In hoeverre Hengel profiteert van zijn gastheer is niet bekend. Misschien heeft de gastheer er zelf ook wel voordeel bij?

De halfparasiet belaagd !

Net als heel veel andere planten vormt Hengel een lekker hapje voor insecten. De zeer zeldzame Bosparel-

moervlinder legt haar eitjes op Hengel, zodat de rupsen ervan kunnen snoepen. Vroeger kwam deze vlinder zeer verspreid voor maar door het verdwijnen van geschikte biotopen is hij overal zeldzaam geworden. Maar ook de Hengel zelf moet oppassen !!

Door het meer en meer verdwijnen van houtkanten en bossen wordt ook deze plant alsmaar minder gevonden. Dit merk ik al jaren in de Noorderkempen, waar ruilverkavelingen en woningbouw al heel wat vindplaatsen deden verdwijnen. En ik vrees dat het elders niet beter gesteld is.

Als de houtkanten met eiken en berken verdwijnen, wordt het voor de Hengel steeds moeilijker het hoofd boven het kalkarme zand te houden. En met hem verdwijnen eveneens de van hem afhankelijke insecten.

Hopelijk gaat Hengel niet dezelfde weg op als zijn naaste familielid de Wilde weide, die door veranderende landbouwmethodes vrijwel volledig uit zijn oorspronkelijke biotoop, nl. wintergraanakkers, verdwenen is en nog steeds zeldzamer wordt op zijn toevluchtsoord: wegbermen en puinkegels.

Tot slot wens ik de heren Karel De Waele en André De Jonghe te danken voor het kritisch 'hengelen' in de tekst en voor het aanbrengen van nuttige tips.

J. Pinseel, Hofstraat 13, 2910 Essen.

Er hangt nieuw leven in de lucht...

De zonnestralen klimmen alsmaar hoger en worden allengs warmer.

De botten, op struiken en bomen, ontwaken uit hun lange winterslaap en strelen ons oog met hun prachtig kleurenpalet.

Hun verleidelijk parfum is zo fascinerend dat de bijen er niet aan weerstaan.

Nieuw leven of een ander leven !

Bij de Nationale Loterij krijgt U de kans om uw leven grondig te veranderen.

Stel U voor, U waagt op een dag uw kans met de Nationale Loterij.

U wordt miljonair of nog beter... multimiljonair!

Van een nieuw leven gesproken...

Een "bloesem" van dromen wordt eensklaps werkelijkheid!

Nationale Loterij

Vroege zanger zonder complexen: de Grote lijster

Robert De Lust

Misschien is de eenvoud van zijn zang oorzaak van geringschatting. Dat gemis aan ingewikkelde zangstructuren, dat gemis aan zangimprovisatie, zelfs gemis aan imitatie lijken de Grote lijster tekort te doen. Zelden hoort men die struise zanger ophemelen. De winter mag dan lang, lichtarm en al eens teneerdrakkend zijn, zelden hoorde ik entoesiaste commentaren omdat de Grote lijster zong. Want die doet dat al midwinters, als de temperatuur plant en dier bedriegt, als de thermometer de sneeuw- en vorstverwachtingen smooit, als de bladknoppen van onze Hortensia's te vroeg beginnen zwellen en erop de drijfstillen bij de krekens wilgekatjes builen. Op 23 december '92 bijvoorbeeld, joelde zo'n "Mistellijster" van op zijn hoge zit, in de platste akkers van het Meetjesland. Altijd eigenlijk, als de winter op kwakkelvoeten gaat, waait die sobere juichkreet ver over de velden, tot in de straten van het dorp. Tegen dat het werkelijk lente wordt, verdringt opvallender zang van Zanglijster, Winterkoning, Heggemus en Merel dat ongekunsteld roepen. De Grote lijster leidt een wat verdrongen bestaan, naar de achtergrond verwezen door de wispelturige en opdringerige zang van de Zanglijsten en door de warme, hoogmuzikale kreet van de Merel. Toch bewerkstelligt de Grote lijster een bijzondere stemming. Omdat hij al zingt, als de "anderen" zwijgen. Omdat hij zingt, als weinigen al denken aan vogelzang. Omdat het land dan nog bloot is en de mensen binnen blijven.

Het verspreidingsgebied van *Turdus viscivorus* is niet erg groot. In West- en Midden-Europa is hij een vertrouwde soort. Op de toendra na, bezet hij dit continent voor ca 80 %. Zijn verspreidingsgebied in Azië heeft een sikkelvorm, in een brede boog over de Siberische Vlakten, tot het Baikalmeer, dan naar het zuiden buigend, naar het Tien Sjanggebergte toe (K.H. Voous 1960, S. Cramp 1988). Grote lijsters komen bijvoorbeeld in Scandinavië tot ver boven de poolcirkel voor, samen met Koperwieken, Kramsvogels, Zanglijsters en Merels, zelfs Beflijsters (die laatste echter, in aanmerkelijk kleiner aantal). In Finland bijvoorbeeld, is de Koperwiek veruit de talrijkste terwijl Kramsvogel en Zanglijster er ongeveer een zelfde bestandsdichtheid hebben (Suomen Lintuatlas 1983). De Grote lijster is daar echter onverwacht goed vertegenwoordigd en dat verraste me.

In het zuiden is Marokko zowat het verste bastion. Het verbrokkeld areaal op de Balkan gaat over in een opvallende "naakte plek" in Oekraïne, Kazachstan, Kirgizië en Oezbekië (gebieden tussen Kaspische Zee, Balkasjmeer en Baikalmeer). Daar ontbreekt de Grote lijster gewoon. Daarentegen bezet de soort de westelijke uitlopers van de Himalaya. In de Karakoram is hij zelfs standvogel (S. Cramp).

Het biotoop van onze "Paardelijster" bezit een constante factor, nl. de aanwezigheid van hoge zangposten. De Grote lijster bezet de grens tussen bos en open ruimten. Maar zelfs in typische bosgebieden, wordt zijn voorkomen mee bepaald door open terrein, dat tegemoet komt aan zijn manier van voedselzoeken. Ze foerageren veel op de grond en zoeken daarvoor veelal weiden op. In Vlaanderen beantwoordt het landschap daarom ongemeen goed aan een aantal telkens terugkerende karakteristieken van een grote-lijster-biotoop. Populierenrijen, knotwilgen en wat overblijft aan houtwallen in Binnen-Vlaanderen bijvoorbeeld, maken de "zet-

stukken" uit van dat specifieke decor. Kleinschalige hakhoutbossen, bronbossen, hovingen, aanplantingen van Canada's en dreven zijn of waren de erkers, waarin onze Grote lijsters een ankerplaats vonden. Ze kunnen niettemin, het onvolprezen grote-lijster-milieu, dat destijds gevormd werd door de hoogstamboomgaarden, temidden volkstuinten en weiland, nooit doen vergeten. "Paardelijsters" of "dubbele lijsters" waren echt de vertrouwde broedvogels van die verstilte plaatsen, waar ze tot de 'grote kaalslag van 1960-1975' samen met de Vink, Witte kwikstaart, Gekraagde roodstaart en Boomkruiper nestelden.

In de Ardennen en in daarop gelijkende Europese biotopen, dringen Grote lijsters minder graag het dichte bos in. Wel bezetten ze spontaan de randen van sparrenbossen en gemengd loofwoud. Feitelijk tekent het zgn. "parklandschap" duidelijkst de biotoopeisen van deze soort. Zelfs de poldervlakten blijven niet gespeend van zijn aanwezigheid, mits daar een stel bomen bijeenroept of knotwilgen de hoevegebouwen omringen. In de zuidelijke streken (Europa, Azië) zijn Grote lijsters nadrukkelijk geneigd het hogerop te zoeken. K.H. Voous (1960) noemt ze zelfs gebergtevogels en in de Himalaya blijken ze tot boven 3500 m hoog te nestelen. Niets wettigt dus de veronderstelling, dat de Grote lijster louter een 'Boerelijster' is, van het allereentonigste platteland.

Turdus viscivorus, "Mistletrush" of "Misteldrossel" heeft en had iets met de Maretak vandoen. Hij heeft overigens een voorliefde voor bessen. Dat bindt die schuwe lijster aan de randen van bouwland en hakhoutbossen. In het Marne-district, waar "vogellijm-pruiken" bijzonder karakteristiek zijn voor de canada-bosjes en -rijen bij de rivieren en langs alle sloten en plassen, zijn Grote lijsters goed vertegenwoordigd. Het is dus aannemelijk dat die vogels, die een groot deel van hun zomer- en herfstvoedsel met bessen en aanpikken van grotere vruchten

Grote lijster

Foto: R. De Prins

aanvullen, in die periode graag samenscholen. Dan worden de laagstamboomgaarden eveneens aantrekkelijk, al nestelen Grote lijsters daar ook wel eens. Plaatsen waar Vlieren, rode bessen, vruchten van bottelrozen, lijsterbessen, bessen ook van Sporken en zelfs stekelbessen, jeneverbessen, bosbessen en dergelijke voorkomen, zijn dan de plekken van oponthoud. Omdat de vogels dan rondscharrelen in de dekking van het gebladerte en ze niet meer zingen, lijkt het wel of de Grote lijsters verdwenen zijn uit het landschap. Dat is dus schijn.

Als ze in het weiland insecten, larven en regenwormen zoeken, vallen ze wel in het oog. Ze houden zich dan vaak in gezelschap van hun partner op.

Op het einde van de winter echter, als het weer mild is, kunnen Grote lijsters helemaal niet over het hoofd gezien worden. Ze zijn luidruchtig en hun voedselvluchten kan men gemakkelijk volgen. Het zijn krachtige vliegers die soms uitgestrekte territoria opeisen. Dat voedselzoeken gaat in de nazomer gepaard met groepsvorming. Jongen en adulten vormen dan wel eens gezellige bendes. In de late nazomer is dat al te merken, in kersenboomgaarden bijvoorbeeld, waar hun hees geschetter en gesis niet van de lucht is. Er zijn auteurs die beweren, dat in die periode, het voedsel voor méér dan 50 % uit vruchten zou bestaan (cf. K.H. Voous).

In de duinen worden Grote lijsters echt opvallend, als ze foerageren op de bessen van Duindoorn. Op kleigrond, waar ze wel eens schaars zijn, lokken zeldzame heggen of dijschermen van Sleedoorn toch ook een aantal vogels.

Het lijkt er dus op, dat Grote lijsters vooral in het prilste voorjaar opgemerkt en geïnventariseerd worden. Rijmvlekken, late sneeuwbuien en hagelvlagen in maart-april rekken dan wel de winter, toch is die typische zang een prikkel en vooral een signaal van ontwakend leven. In de literatuur wordt de zang van de Grote lijster uiteenlopend beoordeeld. Het zou een luide, eentonige, vooral eenvormige zang zijn, verstoken van muzikaliteit en speelsheid. Anderen hebben het over een zwakke, weinig gevarieerde zang, met hoge en gerokken fluittonen, die niet vèr dragen. Persoonlijk kan ik de Grote lijster wel als zanger waarderen. Die zang is niet opvallend gestructureerd en heeft geen rijke afwisseling van sterk verschillende gedeelten. Noch bezit die zang de muzikaliteit of het warme klankenpalet van de Merel. Grote lijsters zingen bijna uniform, met eenduidige, nogal hoge fluittonen. In een open landschap dragen die klanken soms honderden meters vèr. Iemand vergeleek die zang met 'gillen'!

In echt bomenrijke biotopen gaat de zang vermoedelijk voorbij aan veel menseoren, omdat de speelsheid ontbreekt. De Grote lijster "zoekt" niet naar moeilijke volzinnen. Hij is geen virtuoos. Zanglijsters daarentegen, improviseren wel. Ook Kramvogels zijn "muzikaler" en Merels vallen zelfs buiten dit vergelijk. Die spelen met wondere invallen. Wie de Grote lijster actief wil beluisteren, moet die zang afmeten aan de stilte van de vroegste lente. Grote lijsters voegen daar een dimensie aan toe. Grote lijsterzang drijft op melancholie, op de kleur van het nieuwste groen en op de aarzeling van blekkerend voorjaarslicht dat snel verflauwt.

Grote lijsters zijn merkwaardige zangers, omdat ze tijdens hun oversteek van bomenrij naar hakhoutbos blijven joelen. Vliegend zingen, is niet alleen de kleine rietvogels voorbehouden. Grote lijsters doen dat vaak opvallend, als paardrift en hofmakerij hun gedrag beheersen.

Heftig en beweeglijk is de hofmakerij van alle lijsterachtigen. Opvallend zijn de geluiden die Grote lijsters daarbij produceren... Zoals dat bij zoveel vogelsoorten met 'versluierd' sexonderscheid het geval is, kan hun paarspel ingewikkeld lijken. Vaak zijn de lichaamshoudingen, het dreigen, jagen en vluchten, het pronken en verlokken zo dicht met elkaar verweven, dat de vogels het mogelijk zelfs moeilijk hebben met het onderscheid tussen partnerwerven en signalen van afweer?? Zo is bijvoorbeeld bekend van Roodborsten, in het vroege stadium van hofmakerij, dat mannetje en wijfje elkaar agressief najagen én elkaar ontvuchten, omdat de vogels dan nog onvoldoende op elkaar ingespeeld zijn. Toenadering en agressie leunen dan dicht bijeen (D. Lack 1979).

Misschien stellen we ons nodeloze vragen daaromtrent en is het spel van werven en afstoten gewoon te subtiel. Toevallige en onvoldoende geschoolde waarnemers die we zijn, riskeren wel al te simpele uitleg. Als bovendien luidruchtige "derden", zich mengen in de hofmakerij is alle inzicht zoek.

De hofmakerij van Grote lijsters is veelvormig en bevat opzetten van veren, spreiden, knikken, tillen van vleugels en staart, heffen, buigen, strekken van hals en kop, trillen van vleugels en wilde achtervolgingen, waarbij twee, drie of meer vogels betrokken kunnen zijn. Copulaties grijpen zowel op de grond plaats als op een tak. Uiteindelijk manifesteert zich de vestiging van een paartje op die welbepaalde plek.

Het is geen al te zware opgave Grote lijsters van dan af terug te vinden in een gebied. Soms nestelen ze zelfs onwaarschijnlijk dicht bijeen, gedwongen door de terreinomstandigheden. Toch vind je hun nest niet vanzelf. Want die lijsters leggen grote behoedzaamheid aan de dag, tijdens de nestbouw. Ze weten hun gaan en komen te camoufleren. Met geduld lukt het ons natuurlijk wel. Niettemin blijft het verbazen, hoe die opgewonden en krakelende vogels erin slagen, een plekje te kiezen, waar ze schuw, sluipend, argwanend, opvallend en omzichtig hun legsel beschutten en de jongen azen. Dat is de eeuwige kunst van het verbergen, een kunst die vogels in staat stelt te overleven en die ze specifiek moeten beheersen.

Het nest is geen toonbeeld van precisie. Het is geen kunstig gewrocht. Het is evenmin slordig, noch rudimentair. Het is functioneel gewoon, opvallend sober van bouw. Het zit gewoonlijk enkele meters van de grond, maar soms 8 à 10 m hoog. Toch vond ik regelmatig nesten op minder dan 4 m vooral als dat knotwilgen betrof, of hoogstammige Appelaars, waarvan de zwaarste takken vaak al op 3 tot 3,5 m beginnen. Het nest ziet er grof gestapeld uit, maar is interessant genoeg om zijn bouw na de broedtijd grondig te inspecteren. Enkele bronnen gewagen van een duidelijke gelaagdheid (cf. R. Verheyen en S. Cramp et al.). Onze eigen Verheyen (1948) en F. Segers (1948) vermeldden bijvoorbeeld die drie bouwlagen. Die zijn niet altijd simpelweg aan te wijzen, maar een constante is het grovere materiaal voor de basis. Takjes, worteldraden en stevige overjarige halmen worden eerst aangedragen, waarna een drabbige laag van modder, vermengd met bladafval wordt gepleisterd en gestapeld. Tenslotte volgen fijner, maar

vooral zorgvuldiger vervlochten hooi, fijne worteldraden, ook wel wol en bladreepjes. Soms bevat de grove onderlaag vreemdsoortige materialen, zoals plastickeereepjes, bindtouw van stropakken enz....

In coniferen zit het nest dikwijls tegen de stam of een hoofdtak aangedrukt, terwijl in loofbomen veel nesten aan de voet van de zwaardere takken, op de kop van de eigenlijke stam dus, beschut zitten. In knotwilgen ligt het nest meest in een uitholling, tussen de basis van enkele takken. In de schaarse hoogstamboomgaarden die overbleven, zijn Appelaars altijd al gegeerde nestelbomen gebleven. Een eind van de stam af, in een meervoudige uitsplitsing van een horizontale tak, kan zo'n lijsternest opvallend verzonken liggen. Laat het nest van de Grote lijster een wijdmazige constructie zijn, zonder verfijnde weef- of knooptechnieken, toch is het een merkwaardig werkstuk, dat vrijwel uitsluitend door het wijfje "zou" gebouwd worden (cf. S. Cramp, R. Verheyen, C. Harrizon e.a.) Het mannetje begeleidt haar en de literatuur is zo beducht voor stellige uitspraken, dat het me niet zou verbazen, als wel eens meer door het mannetje mee aangedragen én gebouwd zou worden.

Grote lijsters kunnen verrassend vroeg beginnen met aandragen en verwerken van materiaal. In hoever de plotse terugval van winters weer daar invloed op uitoefent, is onduidelijk. Er zijn al legfels gevonden in februari (cf. L. Lippens-H. Wille 1972) en vroeg maart, wat echte winterse bouw aantoon. Wie met de "tijdeloze" bouwdrift van Eksters en Houtduiven vertrouwd is, kan dat aannemen. Iedere vroege vondst blijft het noteren waard, me dunkt.

Er worden twee legfels verzorgd en dat de vroegsten ten prooi (kunnen) vallen aan Ekster, Vlaamse gaai, Zwarte kraai, is pijnlijk echt. Wel zijn Grote lijsters hevige territoriumverdedigers. Ze moeten ook wel, omdat ze alle aandacht naar zich toe trekken, op een ogenblik dat er geen beschermend bladerdak voorhanden is. Het is wonder, op z'n minst, hoe die vogels erin slagen "open en bloot" te nestelen, soms dichtbij huizen. Ieder jaar kiezen die "dubbele lijsters" de mik van een kloeke zilverberk voor mijn raam. Dat nest is een verzoeking voor kraaiachtigen. Hoe arglistig de lijsters ook proberen te werk te gaan en hoe omzichtig ze hun nestplek ook naderen, telkens andere aanvliegwegen gebruikend, toch ontsnappen ze niet aan de opdringerige aandacht van genoemde eierpredatoren. Ieder vroeg voorjaar echter, vliegen de jongen uit.

Het legsel is vaal, wat kleurloos. De eieren zijn een maatje groter dan mereleieren en merkbaar groter dan die van Zanglijsters. Voor de Grote lijster geeft C. Harrison een gemiddelde van 30,2 x 22,3 mm, voor de Merel 29,2 x 21,7 mm en voor de Zanglijster 27,4 x 20,8 mm. Eieren van Grote lijsters zijn wat flets in kleur. In mijn waarnemingsregio vond ik overwegend, tot bijna uitsluitend eieren met vaal grijs-groene grondkleur, wat naar de kleur van mereleieren toe, maar iets minder uitgesproken groenig. Echt crèmekleurige eieren met de altijd aanwezig vlekken, wolkjes en stippen van onbestemde kleur, wisselend van alle bruinsoorten naar paarsrood, paars, grijs, gelig-oker e.d. vond ik minder. Opvallendst vond ik het verschil in bevlekking. Soms is die compacter op de breedste pool. Binnen één legsel vond ik zelden verschillende types bijeen. In ieder geval zijn de eieren fors en buikiger dan die van de genoemde dichte verwanten.

In onze streken produceren Grote lijsters rond half maart tot einde april hun eerste broedsel. Nog voor de fruitbomen in blad staan, kan men al jongen vinden.

Dat is geen algemene regel, in zover eierpredatie geen belangrijke rol speelt in het aanmaken van vervang-legsels. Zeker ontsnappen heel wat allereerste legsels aan onze aandacht en worden in de eerste maartdagen méér eieren door kraaiachtigen gegapt, dan we vermoeden.

Of alle paren twee reguliere legsels aanmaken, is niet zonder meer op te maken uit de verschillende bronnen. Men lijkt 2 broedsels gewoon te noemen (S. Cramp, R. Verheyen, C. Harrison) al bewaar ik toch onzekerheid daaromtrent. "Als regel 1 broedsel per jaar, soms 2..." (L. Lippens-H. Wille) zet ons aan daar eens aandacht aan te schenken. Minder twijfel zou er zijn over het broedaandeel van beide partners. Algemeen noemt men het wijfje de broedster en als dan al een mannetje enig aandeel zou hebben in broedzorg, zou dat veeleer... accidenteel (?) zijn. De broedduur vertoont enige speling, van minstens 12 tot maximaal 15 dagen. Kennelijk spelen de weersomstandigheden effectief een rol hierbij.

Interessant is de stelling, dat het wijfje een tweede legsel bebroedt, terwijl haar partner de zorg om de eerste jongentoom voortzet. Observeren van gekleurringde vogels kan nog boeiend vergelijkingsmateriaal opleveren. Wat vaststaat is de vlijt waarmee beide partners hun jongen azen. De vogels mogen dan uiterst voorzichtig zijn, toch verliezen ook zij na verloop van enkele dagen, een stuk arglistigheid. Pas dan blijkt dat Grote lijsters soms verbazend dicht bij de huizen nestelen. Hoe groter en gulziger de jongen worden, hoe makker of onvoorzichtiger de oudervogels zich aanstellen. Maken vogels intuïtief gebruik van de nabijheid van mensen? Onopmerksaamheid van onzentwege, sluit niet uit, dat de kraaiachtigen mogelijk toch wat op afstand blijven.

De jongen verlaten het nest na ongeveer twee weken. Het zijn kloeker kerels, al tijdens hun donsperiode. Kloeker dan merelpulli en snel over grote, opletende ogen beschikkend, die precies over de nestrand gluren na amper acht dagen (eigen waarn.). Ze kunnen lang onbeweeglijk blijven en spelen het klaar binnen hun warme kluwen toch wat te manoevreren, zonder in het oog te vallen. Grote lijsterjongen worden best vroeg genoeg geringd, omdat ze de neiging vertonen te vlug uit het nest te willen wippen. Dat is een delicate klus, die bedachtzaamheid vergt.

Zodra de jongen het nest verlaten hebben, heerst kabaal in het nestelgebied. De oudervogels alarmeren buitengewoon alert. Gedurende enkele tijd is hun geratel niet uit de lucht. Grote lijsters zijn gedreven jongenhoeders, die danig onverdraagzaam zijn op dat ogenblik, tegenover méér vogels. Spechten, Eksters, Vlaamse gaaien en Zwarte kraaien, maar ook Steenuilen, Torenvalken en Sperwers lokken driest dreigen uit. De jongen worden nog dagen gevoed, maar de band wordt allengs losser. De adulten zitten ondertussen in de rui, een ingrijpend, maar extreem boeiend gebeuren.

De adulte vogels kunnen al rui vertonen nog voor ze broeden, al is dat geen regel (Ginn & Melville 1983). Soms al vanaf einde mei, uitlopend tot in de nazomer en herfst, voltrekt zich een volledige rui. De jongen wisselen op uitzondering van vlieg- en staartpennen, vrijwel alle lichaamsbevedering voor de winter aanbrekt.

Grote lijsters gaan troepen vormen, uit jonge en adulte vogels bestaand. Dat is een typisch gedrag. In de

nazomer al, verzamelen ze om samen een slaappleats op te zoeken. Als de avond valt duiken ze op, van verschillende kanten komend. Ze zoeken beschutting in heesters en waar die voorhanden zijn, in hagen of houtwallen. Omdat ze tot ver in de herfst, zelfs 's winters present tekenen, kan men de indruk krijgen, met beate stekhouders te maken te hebben, vogels die hier de ganse jaarcyclus volmaken. Natuurlijk vindt een "invasie" plaats van noordelijke gasten, terwijl onze eigen Grote lijsters het soms elders gaan zoeken. Een deel althans zoekt het zuidelijker maar Belgische ringuitslagen bevestigen dat het geen hemelsbrede trekkers zijn. Een eerstejaarsvogel bijvoorbeeld, op 22.10.85 door Vogelringstation Brasschaat geringd, verongelukte op 7.10.88 in Duitsland, 382 km noordoostelijk.

Grosso modo trekken onze Europese Grote lijsters in ZZW tot ZW-richting. De Franse westkust, West- en Zuid-Frankrijk, Noord-Spanje zijn de gebieden waar ze overwinteren, voor zover ze echt migreren tenminste (G. Zink 1987). Diezelfde bron stipt aan dat de Britse vogels mogelijk voor 50 % standvogel zijn. Het Kanaal wordt ten andere ook weinig vanuit het vasteland overgestoken. En in het zuiden wordt even schaars de Middellandse Zee overschreden. Interessant is dat België voor een deel de winterhuis vormt voor vogels uit het noorden, al blijven ook daar wel eens vogels de barre weersomstandigheden trotseren (G. Zink).

De geblokte, gul met druppelvormige vlekken bespatte "Paardelijsters" wekken onze belangstelling bij uitstek in de vroegste lente op. Eigenlijk worden die vogels te vanzelfsprekend naar de achtergrond verdrongen als de zomer bezit neemt van het landschap. Er valt immers nog genoeg te observeren bij het gedrag, bij de evolutie van het broedbestand, bij het aandeel bij de variatie in de nestbouw, bij de uitzwerming en verspreiding van de jongen.

Jac. Pieter Thijsse formuleerde zijn kijk op de mistellijster als volgt: "De beste zanger onder de lijsters, is de Grote lijster". Verrassende kijk misschien, maar,... zoveel mensen, zoveel appreciaties dus.

Literatuur

- Cramp S., 1988. *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa*. Volume V. Oxford University Press. Oxford, New York.
- Ginn H.B., D.S. Melville, 1983. *Moult in Birds*. British Trust for Ornithology. Tring.
- Harrison C., 1977. *Elseviers Broedvogelgids*. Elsevier. A'dam, Brussel.
- Hyttiä K., J. Koistinen, E. Kellomäki, 1983. *Suomen Lintu-atlas*. SL Y:n Lintitieto Oy. Helsinki.
- Lack D., 1979. *The Life of the Robin*. H.F. & G. Witherby Ltd. London SE 1.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de Vogels in België en West-Europa*. Lannoo. Tielt.
- Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. De Nederlandse Boekhandel.
- Verheyen R., 1948. *De Zangvogels van België*. 2de deel. Koninkl. Natuurhistorisch Museum van België. Brussel.
- Voous K.H., 1960. *Atlas van de Europese Vogels*. Elsevier. A'dam, Brussel.
- Zink G., 1987. *Der Zug europäischer Singvögel*. Aula-Verlag. GMBH. Wiesbaden. Lieferung 1.

R. De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede, tel. 091/44 61 66.

Voortplantingsgedrag bij de Levendbarende hagedis

Dirk Bauwens

Mensen zijn vaak gefascineerd door diersoorten die als inleiding tot de paring urenlang danspasjes uitvoeren, zwaaien met de staart of een ander, liefst bont gekleurd lichaamsdeel, of allerhande lekkers of nuttigs naar mevrouw brengen. Dergelijk fraais zal je evenwel niet zien bij de Levendbarende hagedis. Eenvoud en efficiëntie lijkt wel zijn motto. Hofmakerij komt er niet aan te pas. Wanneer een paringsbelust mannetje een vrouwtje ontmoet, dan loopt hij snel op haar toe en tracht zich vast te bijten in haar flank. Een paringsbereid vrouwtje gaat na korte tijd stil liggen, waarna het mannetje zijn greep verplaatst tot voor de achterpoten en zijn achterlichaam onder het vrouwtje krult zo dat de twee cloacale openingen op elkaar komen te liggen. Vervolgens brengt hij een van beide hemipenes in de cloaca van het vrouwtje. De duur van de paring varieert tussen de 15 en 45 minuten, en na afloop gaat elk van beide partners zijn eigen weg. Voeg hieraan toe dat parende hagedissen zich vaak verschuilen onder vegetatie, waardoor ze erg moeilijk waarneembaar zijn op het veld, en het wordt meteen duidelijk waarom de Levendbarende hagedis niet de lieveling is van de gedragsonderzoeker. Ik zal hier evenwel trachten aan te tonen dat ze ongelijk hebben: er kan heel wat zinnigs verteld worden over het voortplantingsgedrag van de Levendbarende hagedis. Meer in het bijzonder zal ik hier ingaan op de vraag: aan welke gedragsregels moet een mannetje zich houden om zoveel mogelijk vrouwtjes te versieren?

De activiteitscyclus van de Levendbarende hagedis

Van oktober tot begin maart houden deze hagedissen hun winterslaap. De volwassen mannetjes ontwaken hieruit rond begin maart. Pas tijdens de eerste of tweede week van april, het exacte tijdstip is afhankelijk van de weersomstandigheden, ontwaken de volwassen vrouwtjes en de onvolwassen dieren. Enkele dagen later zijn de mannetjes toe aan hun eerste vervelling van dat jaar. Gelijktijdig worden ze seksueel actief, zodat de paartijd een aanvang neemt. Deze duurt ongeveer 3 tot 4 weken. In mei, zowat een maand na de paring, vinden de eisprong en de bevruchting van de eieren plaats. De zaadcelletjes worden tot zolang bewaard in de eileider van het vrouwtje. Vanaf eind mei zijn de vrouwtjes zichtbaar drachtig. De jongen komen ter wereld tijdens de tweede helft van juli en de eerste weken van augustus. Een opvallende vaststelling hierbij is dat de adulte mannen ongeveer een maand voor de vrouwtjes en de subadulten ontwaken uit de winterslaap.

Waarom ontwaken mannen eerst?

De klassieke verklaring die hiervoor wordt gegeven bij andere soorten hagedissen, zoals de Muurhagedis of Amerikaanse Aanolissoorten, is dat de mannetjes zich dienen te vestigen in hun territorium vooraleer de vrouwtjes verschijnen. Aangezien de Levendbarende hagedis bezwaarlijk als een territoriale soort beschouwd kan worden, is deze verklaring hier niet toepasbaar. Kennis van de reproductiecyclus geeft ons een belangrijke aanwijzing. De zaadcelvorming verloopt in verschillende fasen en begint tijdens augustus. Ze stopt gedurende de winterslaap en wordt hervat na het ontwaken daaruit. Slechts bij de aanvang van de maand

april, wanneer de mannen hun eerste vervelling beëindigen, voltooiën ze de zaadcelvorming en bezitten ze rijpe zaadcellen die de vrouwtjes kunnen bevruchten.

Belangrijk om weten is ook dat de zaadcelvorming een temperatuursafhankelijk proces is: hoe hoger de lichaamstemperatuur van een hagedis, hoe sneller de aanmaak van zaadcellen zal verlopen. Aangezien de lichaamstemperatuur van actieve hagedissen beduidend hoger is dan die van inactieve dieren, zal activiteit de snelheid van de zaadcelvorming gunstig beïnvloeden. We zouden dus kunnen vooropstellen dat het vroege ontwaken van de mannetjes hen in staat stelt om de zaadcelvorming zo snel mogelijk te beëindigen en aldus de vrouwtjes te bevruchten wanneer deze actief worden. Indien dit juist is, verwachten we dat mannen die relatief laat verschijnen uit de winterslaap, ook pas laat zullen vervellen en dus de zaadcelvorming beëindigen. Gegevens uit een natuurlijke populatie hagedissen, waarvoor we over vrij nauwkeurige informatie beschikken over tijdstip van ontwaken en vervellen bij individuele mannetjes, tonen dat er inderdaad een verband bestaat tussen beide data en ze ondersteunen dus de hypothese (figuur 1).

Een bijkomend gegeven is dat vele vrouwtjes receptief zijn op het ogenblik dat ze uit de winterslaap ontwaken. Dit maakt dat het voor een mannetje inderdaad belangrijk is om zo snel mogelijk klaar te zijn met de zaadcelvorming. We mogen dus verwachten dat het voortplantingssucces het hoogst zal zijn bij mannen die het vroegst ontwaken en hierdoor het vroegst over rijpe zaadcellen beschikken. Ook deze voorspelling wordt ondersteund door indirecte schattingen van het paringssucces van mannetjes in een natuurlijke populatie. Hierbij spelen twee factoren een rol. In de eerste plaats zijn bij de aanvang van de paartijd slechts een gering aantal mannen seksueel actief, m.a.w. er is dan weinig concurrentie voor de aanwezige receptieve vrouwtjes. Naarmate de paartijd vordert, en steeds meer mannetjes de zaadcelvorming beëindigen, wordt de concurrentie

Parende Levendbarende hagedissen

Foto: D. Bauwens

tussen de mannen groter. In de tweede plaats zijn de vrouwtjes die receptief zijn bij het ontwaken uit de winterslaap veelal de grootste vrouwtjes, die ook het grootste aantal jongen ter wereld brengen.

Tot dusver heb ik stilzwijgend aangenomen dat elk

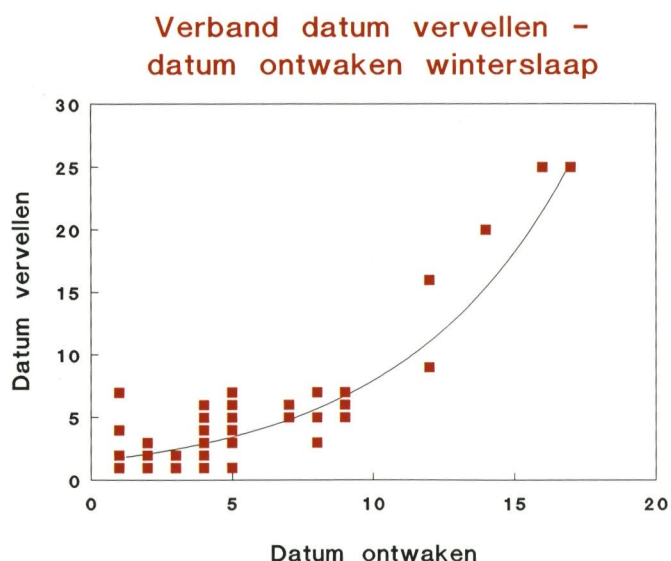
vrouwtje slechts éénmaal paart, of tenminste dat ze slechts gedurende een korte periode receptief is. Indien niet, dan zou het voordeel dat de vroeg ontwakende mannen hebben, bij de aanvang van de paartijd, teniet gedaan kunnen worden op een later tijdstip.

Om deze aanname te toetsen, werden individuele vrouwtjes in het laboratorium onderworpen aan een serie gedragsproeven om uit te maken hoe vaak ze (willen) paren, en hoe lang de receptieve periode duurt. Hieruit bleek dat het overgrote deel van de vrouwtjes (ca. 80 %) twee of driemaal paren en receptief zijn gedurende 2-4 opeenvolgende dagen. Na deze korte periode is een vrouwtje niet meer bereid nogmaals te paren. Deze gegevens ondersteunen onze voorgaande conclusie: mannen die de zaadcelvorming relatief laat beëindigen, ook al bedraagt het verschil met de "snelste" mannetjes slechts 2-4 dagen, zullen tevergeefs trachten te paren met vrouwtjes die niet meer receptief zijn.

We kunnen dus besluiten dat het er voor een mannetje op aankomt om zo snel mogelijk uit de winterslaap te ontwaken, teneinde een gezonde portie paringssucces te kunnen opstrijken. Men zou zelfs kunnen stellen dat de concurrentie tussen mannetjes in belangrijke mate een "strijd" is om zo snel mogelijk de winterslaap te beëindigen.

Wat doen de vrouwtjes?

Bij het voorgaande werd de aandacht toegespitst op het gedrag van de mannetjes, en werden de vrouwtjes als een "passieve" partner beschouwd. Dit strookt niet helemaal met de werkelijkheid. Wanneer het mannetje

Figuur 1. Verband tussen de vervellingsdag (= einde zaadcelvorming) en de dag van ontwaken uit de winterslaap bij individuele mannetjes in een natuurlijke populatie Levendbarende hagedissen. De dagen werden opeenvolgend genummerd, beginnend met de dag waarop de eerste ontwaking/vervelling werd waargenomen.

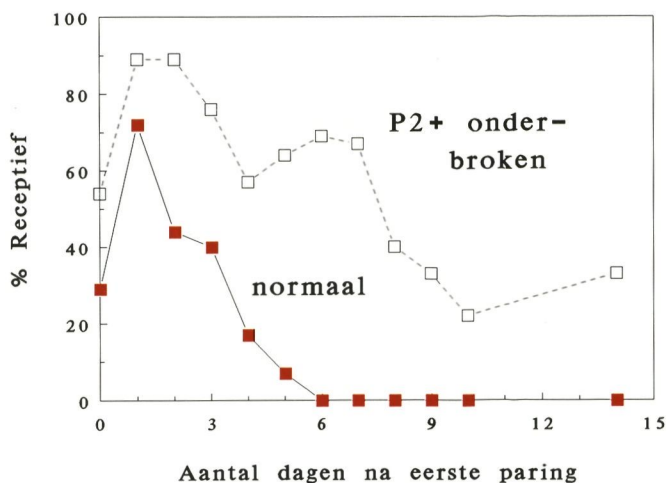
zijn paringsintenties uit door naar het vrouwtje toe te lopen en zich vastbijt in haar flank of staart, zal het vrouwtje vaak eerst tegenstribbelen door te bijten, haar lichaam rond te kronkelen, weg te kruipen, enz. De duurtijd van dit gedrag varieert van 0 seconden (het vrouwtje is onmiddellijk bereid om te paren) tot ca. 3 minuten. Hierna zal het vrouwtje stilliggen, zodat het mannetje de paringshouding kan aannemen. Dit betekent dat een mannetje voldoende lange tijd moet blijven aandringen om een eventueel paringsbereid vrouwtje te overhalen om tot de paring over te gaan. Niet-receptieve vrouwtjes zullen blijven tegenstribbelen totdat het mannetje uiteindelijk het nutteloze van zijn poging inziet en op zoek gaat naar bereidwilliger afzetmogelijkheden voor zijn zaadcellen.

Hoe evolueert het gedrag van de vrouwtjes bij opeenvolgende paringen? Uit gedragsobservaties in het labo bij vrouwtjes waarvan exact geweten was wanneer en hoe vaak ze gepaard hadden, bleek dat de duur van het tegenstribbelen toeneemt met het aantal paringen. Bij de eerste paringen bedroeg die gemiddeld 31 sec, bij de tweede paring was dat 64 sec, en bij de derde en latere paringen was de gemiddelde duurtijd 80 sec. Een mannetje zal dus langere tijd moeten blijven aandringen om een vrouwtje, dat voordien reeds paarde, te overtuigen deel te nemen aan een nieuwe paring.

Verschillende gegevens suggereren dat deze vermindering in de paringsbereidheid van de vrouwtjes geen functie is van de tijd, maar wel geïnduceerd wordt door een factor die nauw verbonden is met de paring zelf. In de eerste plaats vergeleek ik de afname in paringsbereidheid in functie van de tijd (aantal dagen na eerste paring) bij twee groepen vrouwtjes. Vrouwtjes uit de eerste groep konden "vrij" paren, bij de tweede groep werden de beide partners gescheiden net voor het mannetje tot de paring zou overgaan. De resultaten toonden dat de vrouwtjes uit de tweede groep langere tijd receptief bleven (figuur 2). Een tweede set gegevens bestaat uit metingen van de duur van het tegenstribbelen en de duur van de paring bij individuele vrouwtjes. Deze informatie toont een positief verband tussen de duur van het tegenstribbelen voor de tweede paring en die voor de eerste paring. Vrouwtjes die relatief snel overgaan tot de eerste paring zullen dit ook doen bij de tweede paring. Verder tonen deze gegevens een positief verband tussen de duur van het tegenstribbelen voor de tweede paring en de duur van de voorgaande paring. Dit betekent dat vrouwtjes langer zullen tegenstribbelen bij de tweede paring, naarmate de eerste copulatie langer duurde.

Ons basierend op deze resultaten, werd een experiment uitgevoerd om de vorige conclusie te toetsen. Hierbij werd bij enkele vrouwtjes de eerste paring onderbroken na 1, 5 of 10 minuten, en werd nagegaan hoelang het tegenstribbelen duurde bij de volgende paring. Deze bedroeg respectievelijk gemiddeld 1, 5 en 26 seconden; bij vrouwtjes waarvan de eerste paring niet werd

Tijdsverloop receptiviteit

Figuur 2. Tijdsverloop van de bereidheid tot paren bij tweede groepen vrouwtjes *Levendbarende hagedissen*. Vrouwtjes uit groep 1 ("normaal") werden niet gemanipuleerd; de vrouwtjes uit groep 2 ("P2+ onderbroken") werden verhinderd meer dan n maal te paren, door het mannetje net voor de paring te verwijderen.

onderbroken duurde het tegenstribbelen gemiddeld 40 seconden.

Deze gegevens bevestigen dat de receptiviteit van een vrouwtje afneemt naarmate haar vorige paring langer duurde. Aangezien we mogen aannemen dat het voor een mannetje gunstig is indien hij de laatste partner is van een vrouwtje — zo zullen zijn zaadcellen niet vermengd geraken met die van haar volgende paar-genoot — dient hij haar paringsbereidheid zo sterk mogelijk te laten afnemen door de paring zo lang mogelijk te laten duren.

Besluit

De hiervoor beschreven resultaten laten toe om enkele gedragsregels op te stellen waaraan de "macho" *Levendbarende hagedis* zich dient te houden. Deze zijn:

- 1) vroeg ontwaken uit de winterslaap, om aldus de concurrentie letterlijk te snel af te zijn;
- 2) voldoende lang weerwerk bieden aan tegenstribbelende vrouwtjes, teneinde ze toch tot een paring te bewegen;
- 3) de paring zolang mogelijk te laten duren, daar dit de latere receptiviteit van mevrouw doet afnemen.

D. Bauwens, Instituut voor Natuurbehoud,
Kiewitdreef 5, B-3500 Hasselt

JAARLIJKSE VAKANTIE

Het Wielewaalsecretariaat en -boekhandel zullen gesloten zijn in de periode van 19.7 t.e.m. 2.8.'93.

Pro Silva Vlaanderen

Danny Madelein

Hierna vindt u de korte voorstelling van de Pro Silva-beweging, de principes en de uitvoeringsmodaliteiten, zoals die door de Vlaamse afdeling van deze beweging worden nagestreefd.

Natuurgetrouwe bosbouw

Inleiding

In Europa bestaat reeds een tweetal jaren de beweging "Pro Silva" die én bosbeheer op ecologische basis nastreeft én de contacten en uitwisseling van ervaringen tussen verenigingen met een gelijkaardige doelstelling wil bevorderen. Ook in Vlaanderen werd een Pro Silva-afdeling opgericht.

Doel van de beweging is de promotie en ontwikkeling van een bosbeheer, dat aandacht heeft voor alle componenten van het boscossysteem en dat leidt tot stabiele en gezonde bossen met een duurzame ecologische en economische waarde. Daartoe richt de beweging zich tot alle geïnteresseerden, om door uitwisseling van ervaringen en ideeën, door discussie en door experimenten op het terrein de nodig kennis te vergaren, om de doelstellingen van Pro Silva te helpen verwezenlijken.

In een eerste fase zal een aantal pilootbossen gezocht worden waar het beheer volgens de basisregels van Pro Silva uitgevoerd wordt. Deze bossen kunnen zowel openbare als privé-eigendommen zijn.

Zelfregulerende processen moeten een sleutelrol spelen in natuurgetrouw beheerde bossen. Pro Silva wijst in dit verband op het uitzonderlijk belang van wetenschappelijk onderzoek, om een dieper inzicht te verwerven in deze processen en op basis daarvan bosbeheersstrategieën af te leiden.

Door middel van de principes van de natuurgetrouwe bosbouw wordt een multifunctioneel en stabiel bosgebruik mogelijk gemaakt. Een constante hoeveelheid kwaliteitshout wordt voortgebracht, de recreant vindt zijn gading in een aantrekkelijk en gevarieerd bos. Inheemse planten en dieren krijgen de nodige kansen en ook de schermfunctie wordt vervuld.

Meer monofunctioneel gerichte bosbeheerssystemen zoals boomplantages, natuur-technisch bosbeheer in natuurreservaten of tuinieren in parken kunnen weliswaar plaatselijk bepaalde functies beter vervullen, maar zijn maatschappelijk minder aanvaardbaar over grote oppervlakten bos. De onderstaande principes moeten streefdoelen zijn; in de meeste actuele bossen kunnen ze pas op lange termijn bereikt worden.

Principes

- 1) Bomen moeten oud kunnen worden. Dit betekent dus lange bedrijfstijden of het niet toepassen van dit begrip. Veel oude bomen moeten in ieder geval in het bos behouden worden.
- 2) De basis van het boscossysteem wordt gevormd door inheemse boomsoorten. Uitheemse soorten mogen

maar in die mate voorkomen dat ze dit inheems boslandschap niet fundamenteel in gevaar brengen. Ze mogen dus niet kwantitatief in de meerderheid zijn in een boscomplex met natuurgebrouwe bosbouw.

- 3) Het bos moet een gevarieerde structuur hebben. Dit betekent ongelijkvormigheid, ongelijkjarigheid en stams- of groepsgewijze menging. In grotere boscomplexen kunnen al dan niet permanent open plekken voorkomen en kunnen zoom- en mantelvegetaties zich in de bosranden ontwikkelen. Ook struiken en kruiden maken integraal deel uit van het boscossysteem en verdienen het nodige respect.

Dode bomen, rechtstaand...

- 4) Zelfregulerende processen vormen de basis van deze bosbouw. Natuurlijke verjonging moet dus regel zijn. Men moet streven naar een selectie van inheems materiaal dat zeer goed aan de plaatselijke situatie is aangepast. Ook de natuurlijke waterhuishouding mag niet verstoord worden.
 - 5) Bij de houtwinning moet zo weinig mogelijk schade aangericht worden. Dit kan door het aanduiden van ruimingswegen waar zware machines niet mogen van afwijken. Of zones kunnen aangeduid worden waarbinnen dergelijk verkeer niet toegelaten wordt. Ook aan de aard van de machines zelf kunnen beperkingen gesteld worden of er kan zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van aangepaste technieken (paarden, lier,...). De boomstammen moeten voor het uitslepen reeds op een bepaalde lengte ingekort worden. De exploitatieperiode moet dermate gekozen worden dat een minimale verstoring van flora en fauna plaatsvindt.
 - 6) Kleine elementen met een hoge natuurbehoudwaarde moeten behouden worden en zo nodig een aangepast natuurvriendelijk beheer krijgen; bronnen, poelen, venen, vennen, open plekken, rotsformaties, duinen, nesten van zeldzame diersoorten (marters, Havik, vleermuizen enz.) en standplaatsen van zeldzame planten (Zevenster, wolfsklauwen, Koningsvaren, enz...).
 - 7) Kaalslagsystemen veroorzaken een grondige verstoring van het bosmicroklimaat en moeten dan ook vermeden worden. Groepsgewijze of individuele kapping geniet de voorkeur.
 - 8) Een natuurgetrouw beheerd bos bevat dood hout. Overschot van takhout mag zeker niet verbrand worden. Strooiselroof en sprokkelen komen de gezondheid van het boscossysteem evenmin ten goede. Ook dikke dode bomen, rechtstaand of liggend, die occasioneel afgestorven zijn, horen in het bos te blijven als leefplaats voor planten en dieren en voor het behoud van een natuurlijke nutriëntencyclus. Alleen bindende fytosanitaire voorschriften vormen hierop een uitzondering (naaldhout, olmenziekte). Het bos moet beheerd worden, niet opgekuist.
 - 9) Mechanische of biologische bestrijding van ongewenste vegetatie (Amerikaanse vogelkers, bramen, enz...) verdient de voorkeur boven chemische bestrijding. Pesticiden worden in principe vermeden.
- Niet alleen voor de openbare maar ook voor de privébosbouw kunnen deze principes voordelen bieden. Dit mag blijken uit volgende overwegingen:
- In vele gevallen lopen de kosten voor kunstmatige herbebossing op, terwijl de opbrengsten stagneren of zelfs dalen.
- De dalende inkomsten uit houtproductie zijn o.a. te wijten aan de goedkopere massale houtinvoer, vooral uit Oost-Europa. Verwacht wordt dat deze tendens zich de komende jaren zal doorzetten, zodat eerder kan gedacht worden aan het drukken van de kosten door o.a. het stimuleren van natuurlijke verjonging van inheemse, standplaatsgeschikte boomsoorten. De kostenverlagende aspecten kunnen gevolg zijn van een natuurgetrouwe bosbouw-aanpak, waarbij eventuele lagere massa-afleveringen gecompenseerd wor-

...of liggend, horen in het bos te blijven...

Foto's: Koen Van den Berge

den door lagere investerings- en behandelingskosten. Op termijn zou een betere verhouding tussen eenheidsvolume en eenheidsprijs voor het afgeleverde hout bekomen worden. Dit zou verder leiden tot een bosbezit dat erin slaagt kostendekkend te zijn, zonder bijkomende geldbesteding vanwege de bosc-eigenaar.

- Natuurgetrouwe bosbouw kan ook aandacht hebben voor het beheer van bossen die actueel of tijdelijk in een veel minder natuurgetrouwe toestand verkeren. Een functionele bosbehandeling kan in de hierboven bedoelde bestanden een aanvang nemen, om zo geleidelijk meerdere principes vanuit de natuurgetrouwe bosbouwbenadering in te voeren. De nagestreefde doelstellingen zijn dus belangrijker dan de uitgangstoestand.
- Belangrijke beschadiging aan de bosbodem, de boswegen, de voorbehouden bomen, de natuurlijke en kunstmatige waterlopen, die veroorzaakt worden door de inzet van zware bosuitbatingsmachines ter gelegenheid van de houtverkopingen en de daaropvolgende bosexploitatie.
- Onbevredigde groeieresultaten, vitaliteit en conditie van bepaalde boomsoorten of bosbestanden die gevolg zijn van onoordeelkundige boomsoortenkeuze of ongunstige boomsoort-standplaatsverhoudingen.
- In openbare bossen is het maatschappelijk belang op lange termijn het best gediend met een multifunctionele bosbouw, die op elk moment accenten kan verleggen volgens de sociale behoeften, zonder te vervallen in zuiver monofunctionele recreatie-speelbossen, ecoparken of plantages enkel voor de houtvoortbrengst, die het voortbestaan van het bos bedreigen.
- Ongetwijfeld evolueert de overheidsbetoelaging in de richting van een meer ecologisch verantwoord bosbeheer, dat een optimale en veelzijdige functie-ervulling van het bos mogelijk maakt.

Zowel openbare als privéboseigenaars kunnen als lid van Pro Silva voordeel halen uit het ideeëngoed dat uitgaat van deze internationale beweging; hiertoe zullen regelmatig excursies en andere activiteiten worden georganiseerd. Bovendien kunnen ze rekenen op een belangrijke solidariteit en ondersteuning.

Bij een voldoende aantal leden kan een adviesorgaan worden ingesteld.

Geïnteresseerden in een natuurgetrouwe bosbouw kunnen zich opgeven als lid van de Vlaamse Afdeling Pro Silva.

Bovendien kunnen bossen beheerd worden volgens voorgaande principes. Derwijze beheerde bossen kunnen door de eigenaar als "pilotbos" beschouwd worden. Van pilotbossen wordt verondersteld dat, naast het natuurgetrouwe bosbeheer dat er gevoerd wordt, jaarlijks één of twee begeleide excursies kunnen worden georganiseerd. De bedoeling is natuurgetrouwe bosbouw in pilotbossen te kunnen aanschouwelijk maken.

Ook als niet gelijktijdig aan alle voorwaarden voor natuurgetrouwe bosbouw voldaan wordt, is onderscheid als pilotbos mogelijk.

Voor nadere informatie (vrijblijvend) kan u steeds terecht bij de heer P. Roskams, Voorzitter Pro Silva Vlaanderen op het telefoonnummer 054/41 87 97 of bij de heer P. Engels, secretaris op het nummer 02/657 03 86.

De negen principes van natuurgetrouwe bosbouw vindt u ook terug in de brochure "Natuurgetrouwe bosbouw", die kan besteld worden op het VBV-secretariaat voor 120 F.

Wie lid wenst te worden van Pro Silva Vlaanderen meldt dit op het Educatie Bosbouwcentrum Groenedaal, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart, en stort 150 F op rekeningnummer 068-2158321-01 van Pro Silva Vlaanderen met vermelding lidgeld 1993.

PRO SILVA EXCURSIES NAJAAR '93

Om natuurgetrouwe bosbouw in de praktijk te illustreren organiseert Pro Silva Vlaanderen dit najaar nog twee excursies.

Op zaterdag 4 september 1993 om 14.00 uur in het Zoniënwoud. Plaats van afspraak is de parking van het boswachtershuis "Middenhut", Waterlose Steenweg 1 te Sint-Genesius-Rode (tegenover Zoniënwoudlaan).

Deze excursie behandelt natuurgetrouwe bosbouw en faunabeheer met in het bijzonder aandacht voor vlinders.

Op zaterdag 20 november 1993 om 14.00 uur in Gruitroderheide langs de weg van Gruitrode naar Opoeteren, ongeveer 3 km van Gruitrode en 2 km van Opoeteren. Dit bos wordt voorgesteld als Pro Silva-pilotbos. De excursie zal gaan over natuurgetrouwe bosbouw algemeen en over natuurlijke bosverjonging en omvorming van homogene naaldbhoutbestanden in het bijzonder.

Inschrijven voor deze excursies kan telefonisch op het nummer 02/657 93 64, en dit bij voorkeur minstens tien dagen vóór de excursie.

Deelnemen is gratis voor Pro Silva-leden, niet-leden betalen 50 F.

Voor meer informatie over de excursies kan men steeds terecht op het Pro Silva Vlaanderen secretariaat, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart.

Niet langer

ONBEKEND ONBEMIND

Kikkers, padden, hagedissen en slangen kregen vaak een hoofdrol toebedeeld in de griezelverhalen uit grootmoeders tijd. Meestal waren ze de listige gezellen van allerlei rondvliegend heksentuig, dat 's nachts het luchtruim onveilig maakte.

In de hedendaagse sprookjes en tekenfilms zijn de gluiperds uit de heksensabbat vervangen door vrolijke, olijke kikkers en wijze padden.

Van akelige griezel tot stripfiguur... Hoe gaat het nu met onze amfibieën en reptielen?

ALLEEN MAAR NAAR KIJKEN

In het Vlaamse Gewest zijn alle inheemse amfibieën en reptielen volledig beschermd, ongeacht hun ontwikkelingsstadium. Bovendien mogen ook hun woon- en schuilplaatsen niet beschadigd of opzettelijk verstoord worden.

EN DAT IS MAAR BEST OOK

Uit de vele volksnamen, zoals 'Pompeloer', 'Papelulleke' (dikkopje), 'Loofvoske' (Boomkikker), 'Slender' (Hazelworm), 'Landtiske' (Hagedis) kan afgeleid worden dat sommige soorten algemeen waren en in de nabijheid van de mens leefden.

Maar sinds enkele tientallen jaren is er bij de meeste soorten een opvallende achteruitgang, en dat ondanks de volledige bescherming.

Amfibieën zijn bewoners van gebieden waar water overvloedig aanwezig is. Het moet dan wel schoon en niet vervuild water zijn, met liefst allerhande waterplanten, waarop amfibieën hun eitjes kunnen afzetten, of waartussen volwassen dieren of larven kunnen schuilen. Maar zuiver water is een zeldzaam goed ge-

worden. Moerasjes worden gedempt en de grondwaterstand verlaagt.

Reptielen leven bij voorkeur in heideachtige terreinen met een afwisseling van droge heide, jonge en oude heide, zandplekjes, lage vochtige heide, bosjes en bosranden. Maar ook de zo vaak bezongen heide is in Vlaanderen nagenoeg teruggedrongen tot enkele heidereservaten.

Zowel voor amfibieën als reptielen komt daar nog de teloorgang bij van kleinschalige landschappen met poelen, hagen en houtwallen.

Tenslotte is er ook de bedreiging van de verzuring en de vermesting.

Het is welhaast een wonder dat er nog amfibieën en reptielen zijn ...

NATUURWAARDEN

Juist omdat sommige soorten hoge eisen stellen aan hun woongebieden, zijn het zogenaamde *indicatorsoorten*. De aanwezigheid van meerdere soorten is dan ook een aanduiding voor een gebied met een rijke fauna en flora.

Door de moderne landbouw is er geen plaats meer voor hagen, poelen en ruigte. Mede hierdoor dreigt de Boomkikker uit Vlaanderen te verdwijnen.

HYLA?

ZOEKEN, VINDEN DOEN

Sinds 1980 tracht Hyla, de Amfibieën- en Reptielenwerkgroep van de Wielewaal, een inzicht te krijgen in de verspreiding van de herpetofauna in Vlaanderen.

Dag en nacht rondploeterende en tussen de begroeiing duikende medewerkers deden duizenden waarnemingen. Met de gegevens die hieruit verzameld werden, kon reeds in 1990 een eerste waarnemingskaartje gepubliceerd worden.

De aanwezigheid van 14 soorten amfibieën en van 5 reptielsoorten werd vastgesteld.

Hierbij werd de Groene kikkergroep als één soort aangegeven.

Enkele maanden na de paring legt het wijfje van de Levendbarende hagedis haar eitjes. Onmiddellijk of na enkele uren verlaten de jongen de eitjes.

DE IN VLAANDEREN NOG VOORKOMENDE SOORTEN ZIJN:

amfibieën:

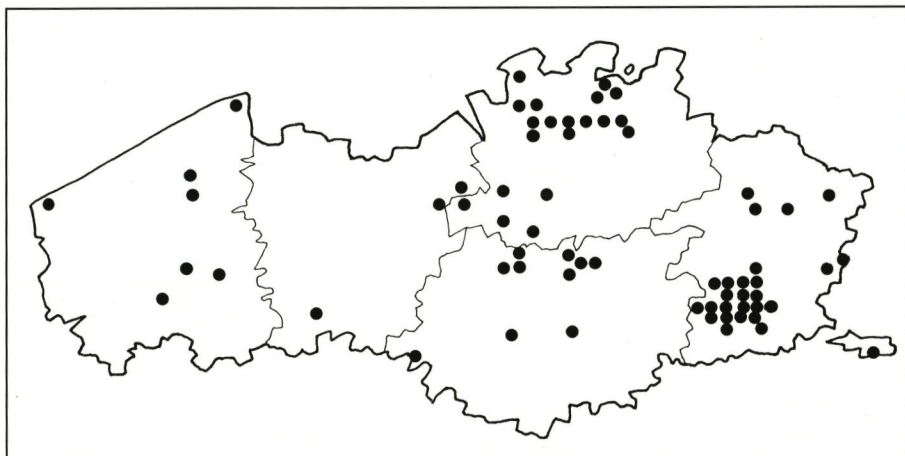
- Vuursalamander,
- Kamsalamander,
- Alpenwatersalamander,
- Kleine watersalamander,
- Vinpootsalamander,
- Geelbuikvuurpad*,
- Vroedmeesterpad,
- Knoflookpad,
- Gewone pad,
- Rugstreeppad,
- Boomkikker,
- Bruine kikker,
- Heikikker,
- Groene kikker

reptielen:

- Levendbarende hagedis,
- Hazelworm,
- Ringslang**,
- Gladde slang,
- Adder

* nu waarschijnlijk uitgestorven

** van de Ringslang werden enkel uitgezette exemplaren gevonden

Voorlopig kaartje met de waarnemingen van de Kamsalamander van 1980 tot 1990.

Onze grootste watersalamander is de Kamsalamander. Volwassen Kamsalamanders kunnen tot 18 cm lang worden. Deze vraatzuchtige soort eet "alles wat beweegt", ook andere watersalamandersoorten.

HYLA

Hyla is de Herpetologische Werkgroep van de natuurvereniging 'De Wielewaal'; de groep is actief in het Vlaamse Gewest.

Hyla tracht de belangstelling en daadwerkelijke inzet van een groter publiek te bekomen door het geven van lezingen, het organiseren van herpetologische weekends, het publiceren van brochures en het verspreiden van posters.

Bijzondere aandacht gaat naar *inventarisatie*.

De publikatie van de brochure over de verspreiding van de soorten is gepland voor 1994.

De Hazelworm is geen slang maar wel een pootloze hagedis. Dit reptiel leeft voornamelijk langs bosranden waar het op wormen en slakken jaagt. Volwassen Hazelwormen worden 40 tot 50 cm lang.

PADDENOVERZET

Hyla tracht door het verspreiden van informatieve brochures, zoals 'Een zetje voor een overzetje', het bekend maken via stickers en gevarendriehoeken en via radio en TV, paddenoverzetacties te promoten bij Gemeentebesturen en bij belangstellenden.

Jaarlijks worden tienduizenden amfibieën veilig de weg overgezet, die de tocht naar hun paaiplaatsen kruist.

BEHOUD, HERSTEL EN AANLEG VAN VEEDRINKPOELEN

Hyla is als eerste in Vlaanderen een landelijke veedrinkpoelenactie begonnen.

Door brochures, lezingen en tentoonstellingsstands is deze actie tot een succes uitgegroeid, waardoor nu zowat alle belangrijke natuurverenigingen in Vlaanderen begaan zijn met

amfibieënpoeLEN. Bovendien leidt de belangstelling van enkelingen en van Gemeentebesturen tot het geldelijk steunen van aanleg of herstel van poelen.

LID WORDEN VAN HYL A

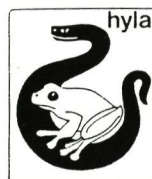
kan door een lidmaatschap van 'De Wielewaal'. U kan dan deelnemen aan de activiteiten van 'Hyla' en van 'De Wielewaal'. Bovendien ontvangt U de natuurtijdschriften 'Wielewaal' en 'Oriolus'.

WENST U MEER INLICHTINGEN!

Contacteer dan:

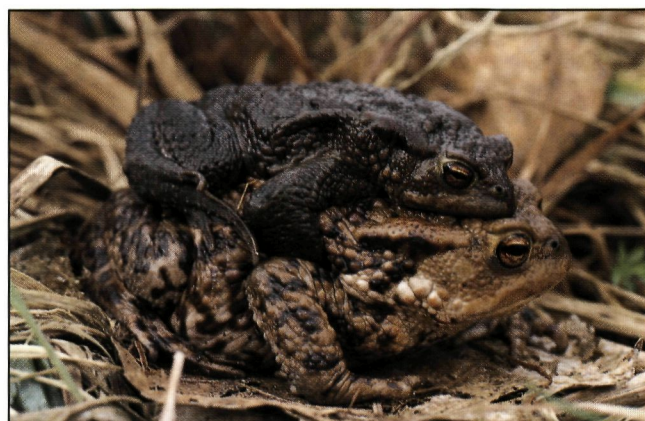

DE WIELEWAAL
Graatakker 11
2300 TURNHOUT
Tel. 014/41 22 52
's Maandags gesloten

HYLA SECRETARIAAT

Bart Hellemans
Otterdreef 7
2980 ZOERSEL
Tel. 03/384 33 56

Bij amfibieën zijn er vaak opvallende kleurverschillen zoals bijvoorbeeld bij dit paartje van de Gewone pad.

Activiteitenkalender

-b- = begin
-l- = leiding
-e- = einde
-m- = mee te brengen

JULI

3

Denderland. Beheerswerken Honegem (3 en 4 juli) -b- 8.30 u. en 14 u. zaal Ter Vaerent Keiberg, Lede -l- D. Stengée -e- 17 u.

Geraardsbergen. Beheerswerken in reservaat "De Rietbeemd"; maaien van vochtige hooiweiden, nadien evaluatiewandeling -b- 9 u. brugje over de rivier de Mark -l- G. Merlevede -e- 18 u.

Midden-Kempen. Barbeque met dia's reis De Gaume-Lorraine. Inschr. J. Sas 014/31 26 57 -b- 17 u. Terrain de Rollekens Mol -l- J. De Schepper -e- 22.30 u.

Moervaart-Zuidlede. Volksoverlevering en natuur, met aandacht voor boomsoorten en vleermuizen. -b- 20 u. Kwatrecht Station, Brusselse Steenweg, Wetteren-Kwatrecht -l- R. De Mol -e- 22.30 u.

Nete en Aa. Beheerswerken in Zammelsbroek -b- 8 u. kerk Zammel -l- H. Berghmans

Ninove. Beheerswerken in de Venebroeken te Ninove: jaarlijks maai-beheer en afvoeren van het maaisel. -b- 9 u. kruispunt café "Den Dollar" te Ninove -l- G. Rohaert -e- 18 u. -m- beheersmateriaal is ter plaatse.

Schelde-Leie. Studietocht in het Kluisbos: planten, nachtvlinders en vogelstudie -b- 19.30 u. kerk Kwaremont -l- L. Kinds -e- 22.30 u.

4

Aalter. Vlinders en planten in de heideterreinen van het Militair Domein in de Drongengoedbossen. -b- 9 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30 u.

Antwerpen-Zuid. Vogel- en natuurobservatie in Hobokense Polder en Fort 7 -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel, 8.50 u. station Hobokense polder -l- T. Wuyts -e- 12.30 u. -m- kijker, vogel- en plantengids, picknick, wandelschoenen.

Antwerpen-Zuid. Vogel- en natuurobservatie in Fort 7 -b- 14 u. De IJsvogel in Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- T. Wuyts -e- 17 u. -m- kijker, vogel- en plantengids, wandelschoenen.

Denderland. Maandelijks Osbroekwandeling; ecologie van het bos -b- 10 u. infobord Burg, Blanckaertdreef, Aalst -l- A. Geerts -e- 12 u.

Gent. Dagtocht in Drongense natuurgebieden Hoost-Schaever en Assels -b- 9 u. parking Jongensstad, Beekstraat Drongen, 14 u. Kerkplein Drongen -l- D. Danhieux -e- 17 u. -m- picknick.

Geraardsbergen. Beheerswerken in reservaat "De Rietbeemd"; maaien van vochtige hooiweiden, nadien evaluatiewandeling -b- 9 u. brugje over de rivier de Mark -l- G. Merlevede -e- 18 u.

Lier. Werkgroep Botanie inventariseert km hok D5 14 24 omgeving Lodijkbrug -b- 8.30 u. station Lier, 9 u. Lodijkbrug, baan Heisto/d-Berg-Hulsthout -l- A. De Jonghe -e- 17.30 u. -m- flora, loep, picknick.

Mechelen. Determinatie van vlinders in Mechels Broek -b- 14 u. Stationstraat 14, Mechelen -l- J. Kiebooms -e- 17 u.

Midden-Limburg. Natuureducatie-wandeling in het Natuurreservaat Platwijers -b- 14 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpion -e- 17 u.

Nete en Aa. Bezoek aan het natuurreservaat Torfbroek te Berg Kampenhout -b- 13.30 u. Klein Sas te Herentals, 14.30 u. Torfbroek te Kampenhout -l- M. Janssens -e- 17.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: zangvogels -b- 10 u. Bredase Dijk, Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u.

Turnhout. Uitstap Frans Segersreservaat: zangvogels -b- 14 u. Brug aan restaurant de Vier Jaargetijden, Gierlesteenweg 441, Turnhout -l- P. Prinsen -e- 17 u.

Westland. Duinenwandeling (duinenflora en zeevogels) -b- 8 u. station Ieper -l- J. Carpentier -e- 12 u.

Westland. Educatieve namiddag in reservaat "De Westhoek" in De Panne: vlinders, planten en zangvogels -b- 13 u. reservaat De Westhoek, De Panne -l- E. Vanhee -e- 16 u.

Zwalmvallei. Wandeling te Gothem, Gombergen -b- 14 u. kerk Gombergen -l- P. De Clercq -e- 17 u.

6

Denderland. Werkgroep botanie: streeplijsteninventarisatie km hok D3 46 23 Smetlede -b- 18.30 u. stedelijk kerkhof Aalst -l- P. Van den Bremt -e- 22 u.

Schelde-Leie. Boswandeling: fauna en flora op zandgronden. -b- 14 u. kerk Lozer -l- M. Nachtergaele -e- 17.30 u.

7

Denderland. Planteninventarisatie en educatieve opleiding voor nieuwe plantenliefhebbers. -b- 18.20 u. kerk Meldert -l- H. Ruysseveldt -e- 22 u.

Noord-Limburg. Natuureducatie: zangvogels, roofvogels, kalkminnende bloemen. -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 17 u.

Voorkempen. Plantenwandeling in Schildepark als aansluiting op de determinatie-avonden (vormingscursus) -b- 19 u. Orangerie De Pont Schilde -l- A. Ligtvoet -e- 22 u.

9

Rupelstreek. Nachtvindertocht St. Bernardusabdij Hemiksem -b- 20.30 u. parking sporthal Scherpenstein Schelle -l- E. De Keersmaecker -e- 23 u.

10

Fruitstreek. Vogelgeluiden stap voor stap (deel 4) -b- 8 u. kerk Voort -l- Y. Princen -e- 12 u. -m- tussenverplaatsingen met auto zijn mogelijk.

Geraardsbergen. Streekwandeling met aansluitend kerkuielenbezoek. -b- 19 u. kerk Smeerebbe -l- R. Stevens -e- 24 u.

Klein-Brabant. Maaien Orchis (volgende dagen: hooi keren vanaf 19 u.) -b- 9 u. Orchis, Boskant, Bornem -l- K. Grolus -e- 12 u.

Moervaart-Zuidlede. Beheerswerken in het reservaat de Turfmeersen te Moerbeke-Waas -b- 8 u. ingang reservaat -l- G. Naudts -e- 18 u.

Stern. Uilentocht door de Schelde-vallei te Eke: Rans- en Steenuil -b- 20 u. Scheldebrug Eke-Semmerzake -l- K. De Coninck -e- 22.30 u.

11

Antwerpen-Centrum. Bezoek aan de Bonte Klepper: zomerbloei en insecten. -b- 13.30 u. kerk Oostmalle, 14 u. ingang reservaat, Rijkervorsel -l- R. Vergaelen -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Zomerse wandeling naar Blommerschot -b- 8 u. station Oude God, Mortsel -l- F. De Cock -e- 12.30 u. -m- verrekijker, loep, wandelschoenen.

Brugge. Observatie, determinatie en studie van insecten aan de Gentse Vaart te Oostkamp en Beernem. Verplaatsing per fiets -b- 13.30 u. hoofdingang station Brugge -l- R. Van Nieuwenhuyze -e- 18 u. -m- insectengidsen, determinatietabellen en loep.

Hageland-Demervallei. Kwarekken te Westerlo: fauna en flora -b- 8.30 u. kerk Bergom -l- G. Janssens -e- 12 u.

Klein-Brabant. Insektentocht Coolhem en natuureducatief centrum. -b- 13.30 u. Delhaize, Reet, 14 u. Coolhem, Coolhemdreef, Puurs-Kalfort -l- J. Reyniers -e- 17 u.

Lier. Bezoek Hof ter Saksen te Beveren Waas en heemtuin -b- 13.45 u. station Lier, 14.30 u. parking Hof ter Saksen, Steenweg op Haasdonk, Beveren Waas -l- M. Deraedt -e- 17.30 u.

Mandelstreke. Wandeling in natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- V. Vande-walle -e- 12 u.

Moervaart-Zuidlede. Beheerswerken in het reservaat De Turfmeersen te Moerbeke-Waas -b- 8 u. ingang reservaat -l- G. Van de Vijvere -e- 18 u.

Ninove. Maandelijkse wandeling in het Neigembos: kruidachtige planten en varens. -b- 14.30 u. kapel van Bevingen te Neigem. -l- J.P. De Mulder -e- 17 u.

Westkust. Fauna en flora van de Cabourgduinen -b- 14.15 u. Stationsplein, Adinkerke -l- R. Billau -e- 17.15 u.

12

Noord-Limburg. Info-avond over het samenstellen en maken van tijdschrift De Zonnedaauw -b- 20 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- A. Mertens -e- 23 u.

14

Denderland. Planteninventarisatie en educatieve opleiding van nieuwe plantenliefhebbers te Denderleeuw. -b- 18.20 u. kerk Denderleeuw, 18.30 u. Wellemeersen -l- H. Ruyssveldt -e- 22 u.

Noord-Limburg. Natuureducatie: zangvogels, roofvogels, kalkminnende bloemen -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 17 u.

15

Gent. Plantenwerkgroep: streeptocht in hok D3 14 13 Voorde te Destelbergen: kennismaking met plaatselijke flora. -b- 18.30 u. Kruispunt R4 en Antwerpsesteenweg te Gent-Oostakker -l- W. Sierens -e- 21.30 u.

16

Merelbeke-Melle. Glimwormtocht in het Liedermeerspark. -b- 20 u. Vogelasiel, Liedermeers 14, Merelbeke -l- G. De Meulemeester -e- 23 u.

17

Brechtse Heide. Plantenwandeling: studie van de zomerbloeiers op de Oude Landen te Ekeren -b- 13.30 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 14 u. ingang kasteel Veltwijck, Veltwijckln, Eke -l- H. Lembrechts -e- 17 u.

Geraardsbergen. 17-28 juli: reis naar de Spaanse Pyreneeën: fauna en flora. Info: 053/66 06 34 -b- -l- K. Steenhoudt

Klein-Brabant. Beheerswerken Orchis: busselsen van hooi -b- 9 u. Orchis, Boskant, Bornem -l- K. Grolus

18

Antwerpen-Zuid. Vlaamse vissentocht (kosten 50 F) -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel, 9.30 u. kerk van Olmen -l- W. Van Spaendonk -e- 17 u. -m- verrekijker, picknick.

Brugge. Dagtocht met eigen wagens naar Frans-Vlaanderen (monding van de Canche): flora van de kalkhellingen -b- 8 u. hoofdingang station Brugge -l- P. Keirsebilck -e- 20 u. -m- plantengidsen, fotografiemateriaal.

Gent. Wandeling in de Damvallei: plantengroei en vogelzang -b- 14.30 u. kerk Destelbergen-Centrum -l- H. Evrard -e- 17.30 u.

19

Noord-Limburg. Studiereis naar Hongarije (19-24 juli) -l- A. Mertens

21

Lier. Libellentocht in d'Elzen, Kessel: juffers, glazenmakers, libellen -b- 13.30 u. station Lier, 14 u. kerk van Kessel -l- M. Vermijlen -e- 17 u. -m- libellentabel voor België en loep.

Noord-Limburg. Natuureducatie: zangvogels, roofvogels, kalkminnende bloemen -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- A. Jansen -e- 17 u.

23

Aalter. Nachtvinders determineren met behulp van lichtbron -b- 22 u. restaurant "de Pilken"(baan Ursel-Knesselare), Drongengoedweg, ingang militair domein -l- E. Vanaelst -e- 24.00

24

Brussel. Avondwandeling in Kobbegem: gele kwikstaart, Grauwe gors, Steenuil en Kwartel -b- 19 u. kerk van Kobbegem -l- H. De Coninck -e- 23 u.

Schelde-Leie. Inventarisatie, vangtechnieken en determinatie van spinnen in het Ingelbos. -b- 14 u. Hootond Molen, Ronse-Kluisbergen, Zandstraat 3, Kwaremont -l- B. Goethals -e- 17 u. -m- laarzen, regenkleidij, loep, potjes, determinatiewerken.

25

Antwerpen-Centrum. Malpie en Stabrechtse Heide: heidelandschap en heidevogels -b- 8 u. Terminus tram 10, Deurne, -l- K. Labens -e- 17 u.

Mandelstreke. Wandeling in natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- L. Decooman -e- 12 u.

Midden-Kempen. Inventarisatietoelt in en rond Wielewaal-reservaat het Griesbroek te Balen-Olmen: fauna en flora -b- 8.30 u. Balen-Hulsen Straalmolen-De Witte Wereld -l- R. Convens -e- 12 u. -m- determinatietabellen, veldgidsen en laarzen.

Nete en Aa. Plantentocht in natuurreservaat Kindernouw te Lille -b- 14 u. kerk Lille -l- C. Van Den Bosch -e- 17.15 u.

Noord-Limburg. 25-29 juli studiereis Hongarije -l- A. Mertens

27

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie Vlierzele Oude Molen (streeptocht) -b- 18.30 u. parking kerkhof, Aalst, 18.45 u. Vlierzele Oude Molen -l- P. Van den Brecht -e- 22 u.

Gent. Plantenwerkgroep: streeptocht in hok C2 58 21, wijk Veldeke te Lovendegem -b- 18.30 u. baan Gent-Eeklo, kruispunt Lovendegem, Salami Ter Beke -l- W. Sierens -e- 21.30 u.

28

Noord-Limburg. Natuureducatie: zangvogels, roofvogels, kalkminnende bloemen -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- A. Jansen -e- 17 u.

31

Nat. Werkgr. Botanie. Planteninventarisatie van km hok in alluviale vlakte Grote Nete -b- 9 u. kerk Hoegaarden -l- J. Geebelen -e- 17 u. -m- flora, loep, picknick, drank.

AUGUSTUS

1

Bree. Heidewandeling: vogels observeren, planten determineren op de Lieropse heide. -b- 7.15 u. Wielewaallokaal Bree -l- -e- 12.30 u.

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling: zomertooi van bomen en struiken. -b- 10 u. ingang reservaat, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- G. Rohaert -e- 12 u.

Geraardsbergen. Vlinderwandeling op reservaat de Rietbeemd: determinatie en uitleg over het vlinderbestand op het reservaat -b- 13.30 u. sanatorium Hoge Buizemont -l- W. Van Der Meulen -e- 17.30 u.

Hageland-Demervallei. Tweemaandelijkse Wielewaalwandeling -b- 14 u. Abdij Averbode -l- H. Ceusters -e- 17 u.

Klein-Brabant. Klein-Brabantse fietstocht -b- 10 u. kerk centrum Bornem -l- J. Windelmans -e- 17 u.

Moervaart-Zuidlede. De Kalmthoutse Heide: educatieve wandeling met aandacht voor fauna en flora in het heidegebied. (eigen vervoer) -b- 8.30 u. parking E5-mode, Zelebaan 157, Lokeren, 9.30 u. parking Zuid, Verbindingsstraat, Kalmthout -l- G. Ven Geenhoven -e- 17u.

Noord-Limburg. Natuurexcursie over kalkminnende planten en bloemen. -b- 10 u. Bredase Dijk, Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Zomerse natuurwandeling te Gontrode: zomerbloeiërs en alle vogels -b- 14.30 u. kerk Gontrode -l- J. Vanheuverwijn -e- 18 u.

Turnhout. Uitstap naar Weelde-Station -b- 14 u. Oud Station Weelde, (café Hoefijzer) -l- G. Loos -e- 17 u.

4

Brechtse Heide. Plantenwandeling langs kanaal Schoten-Turnhout: studie van de zomerbloeiërs -b- 18.45 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 19 u. café bij Bertha aan brug over kanaal -l- H. Lembrechts -e- 22 u.

Noord-Limburg. Bloemen en planten, diverse vogelsoorten. -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

6

Merelbeke-Melle. Werkweekend te Heure-en-Famenne (6-8 aug.) Info: 091/30 46 46 -l- G. De Meulemeester

Ninove. Avondwandeling in Lebeke: planten, vogels en enkele interessante cultuur-historische gebouwen. -b- 19 u. kerk van Lebeke (= gehucht van Outer) -l- A. D'Homme -e- 21.30 u. -m- sportief wandelschoeisel, veldgidsen.

7

Brugge. Tocht naar Sijsele, Oedelem en Moerkerke: vroege migratie van zomergasten (verplaatsing per fiets) -b- 13.30 u. Dampoortbrug, kant Damme, Brugge -l- I. De Scheemaeker -e- 18 u. -m- kijker, telescoop en vogelgids.

Geraardsbergen. Streekwandeling te Zandbergen langs steegjes en paadjes met interesse voor fauna en flora van de streek. -b- 19 u. kerk Zandbergen -l- D. De Cooman -e- 22 u.

Land van Waas Zuid. Avondwandeling aan de Meersen van de Moervaart: educatieve uitstap over de Meersen met zijn specifieke plantengemeenschappen -b- 18.30 u. stadhuis Sint-Niklaas, 19 u. Dries van Sinaai -l- J. Francis -e- 21 u.

Lier. Werkgroep Botanie inventariseert te Herentals km hokken C5 35 24 en C5 36 21 -b- 8.30 u. station Lier, 9 u. station Herentals -l- A. De Jonghe -e- 17 u. -m- loep, flora, pick-nick en drank.

Maasland. Gezellig samenzijn met barbecue op de familie-weide Stevens: wandeling langs oude Kanaalarm. Inschr.089/75 56 52 M.Stevens -b- 19 u. Marc Stevens, Oude Baan 44 a, Dilsen-Stokkem (volw.300 F, -12 j.: 150 F, inschr. voor 1 aug) -l- M. Stevens

Schelde-Leie. Plantenstudie met inventarisatie van een km hokte Bachte: leren werken met de flora. -b- 14 u. kerk aan M.P.I., Bachte -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora, loep en laarzen.

8

Antwerpen-Centrum. Wandeling door de Kalmthoutse heide: heidelandschap in bloei -b- 13.30 u. Putte grens, 13.45 u. Steertse Heide -l- L. Vergaelen -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Bezoek aan natuurreservaat Kampina bij Bostel -b- 8 u. station Oude God, Morsel -l- T. Wuyts -e- 19 u. -m- picknick, drank, wandelschoenen.

Brechtse Heide. Fietstocht richting Nete en omgeving. -b- 13 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 13.30 u. kerk Halle -l- F. Kerstens -e- 17.30 u.

Gent. Wandeling langs de Zuidlede rond de Etbos: typische polderflora en watervogels -b- 14.30 u. Sint Pietersplein, Gent, 14.50 u. Etboshoeve, Wachtebeke -l- W. Sierens -e- 18 u.

Mandelstreek. Wandeling in natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- P. Desmet -e- 12 u.

Midden-Kempen. Paddestoelenexcursie in De Maat te Mol i.s.m. Mycologische Kring antwerpen -b- 9.30 u. Brug Sas 3-De Maat (weg Mol-Postel) -l- J. Henderickx -e- 12.30 u. -m- paddestoelengids, loep.

Ninove. Maandelijkse wandeling in het Neigembos: struiken en klimplanten -b- 14.30 u. kapel van Bevingen te Neigem -l- L. De Smet -e- 17 u. -m- flora, veldgids en loep.

Oostende. Op landschapsverkenning met de fiets door het krekengebied van Oostende: Snaaskerke Polder en Gistelse Moere -b- 10 u. Electro Center De Moor, kruispunt Gistelsesteenweg-Stuiverstraat en Zandvoordeschorredijkstr. -l- M. Desmet -e- 17 u

Rupelstreek. Plantentocht Sint Bernardusabdij, Hemiksem -b- 10 u. ingang abdij, Depotstraat, Hemiksem -l- M. Vereycken -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling voor fauna en flora van een oude Scheldemeander en het golfterrein. -b- 14 u. parking dancing Barbass, Kortrijkstraat 58, Wortegem-Petegem -l- P. Cardon -e- 17 u.

Scheldeland. Fietstocht langs landelijke wegen. -b- 14 u. markt Wetteren -l- W. De Winter -e- 18 u.

Stern. Fietstocht tussen Mullem en Wannegem-Lede -b- 13.30 u. dorp Zevergem -l- W. Audoor -e- 18 u.

9

Noord-Limburg. Observeren van Nachtzwaluw. -b- 20.30 u. parking De Trapkes, Luikersteenweg, Overpelt, 21 u. Pijnven, Lommel-Eksel -l- A. Geuens -e- 23 u.

10

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie km hok Impe D3 46 32 (streeptocht) -b- 18.30 u. kerkhof Aalst, 18.45 u. Impe -l- P. Van den Bremt -e- 22 u.

11

Noord-Limburg. Bloemen, planten en diverse vogelsoorten. -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

12

Gent. Plantenwerkgroep: streeptocht in hok C3 51 41, wijk Belzele te Evergem. -b- 18.30 u. kerk van Belzele, Evergem -l- W. Sierens -e- 21 u.

14

Geraardsbergen. Streekwandeling te Grimminge-Boskant -b- 19 u. kerk Grimminge -l- K. Steenhoudt -e- 22 u.

Nat. Werkgr. Botanie. Week-end (14-15-16 aug.) in de Oostkantons met verblijf in jeugdherberg: planteninventarisatie op streeplijst zetten. -b- Inschr. 2000 F, 001-0279268-81. De Jonghe, Mijlstraat 179, Duffel voor 15.07.93 -l- A. De Jonghe

15

Arendonk. Planten- en vogelexcursie in de Postelse Moeren. -b- 13.30 u. Brug 4, Moerenstraat, Arendonk -l- V. Van Gorp -e- 16.30 u. -m- laarzen.

Midden-Limburg. Educatieve wandeling in vijvergebied: vogels, bloemen en bomen -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpion -e- 12 u.

18

Noord-Limburg. Bloemen, planten en diverse vogelsoorten -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

19

Lier. 19 en 20 aug.: beheerswerken in de Steenbeemden: maaien met maaibalk -b- 9 u. Badhuis, nabij brug over Kleine Nete, Steenweg Emblem-Kessel -l- P. Wuyts -e- 17 u.

21

Brugge. Bezoek ringstation Meetkerke (Pottmaekershoeve): determinatie van vogels bij het ringen. -b- 6.45 u. hoofdingang, station Brugge, 7 u. Pottmaekershoeve Meetkerke. -l- J. Burggraave -e- 12 u. -m- verrekijker en vogelgids.

Lier. Werkgroep botanie inventariseert km hok te Hergenrath -b- 8 u. station Lier, 9 u. Hergenrath -l- A. De Jonghe -e- 17 u. -m- flora, loep, picknick en drank.

Schelde-Leie. Plantenstudie met inventarisatie in km hok te Nederbrakel: leren werken met de flora. -b- 14 u. kerk Nederbrakel -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora, loep en laarzen.

Aalter. Planten en vlinders langs de Drongengoedweg in het Drongengoed: Kleine ijsvogelvlinder -b- 9 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30 u.

Antwerpen-Zuid. Vogelringwerk in praktijk, Kooldries te Brecht. -b- 7 u. station Oude God, Mortsel, 7.45 u. Cuvée-hoeve, Vaardijk, Brecht -l- L. Van Schoor -e- 12 u. -m- kijker, vogelgids, notitiemateriaal, wandelschoenen.

Denderland. Dagtocht rond najaarstrek van waad- en weidevogels aan de Inlagen in Zeeland. -b- 8.15 u. markt Dendermonde -l- N. De Meester -e- 18 u.

Lier. Tocht door de bossen en langs de stuifduinen van Bouwel en Grobbendonk, op zoek naar specht, Boomvalk en Buizerd. -b- 9 u. station Lier, 9.15 u. Grobbendonk -l- Y. Peeters -e- 17.30 u. -m- kijker, picknick.

Mandelstreek. Wandeling in natuureservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- B. Victoor -e- 12 u.

Mechelen. Ringdemonstraties in het Mechels Broek -b- 8.30 u. sluis op de Dijle aan de Nekker, 9 u. Mechels Broek -l- S. Vansteenkiste -e- 12 u.

Midden-Kempen. Fietstocht rond de Achelse Kluis en over de Heenderhei. Inschr. voor 8/8 : 014/ 81 12 53 -b- 12.30 u. kerk Wezel, 14 u. De Kluis, Achel -l- J. De Schepper -e- 18 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen en tellingen -b- 6 u. de Veeweyloop, manège De Prairie, Kiefhoekstraat, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Infodag over het hooien van bepaalde percelen i.v.m. bloemen -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- P. Alaerts -e- 17 u.

Noorderkempen. Steltloper trek te Zeeland. (Aangeven voor 16/08) -b- 8 u. kerk O.L.-Vrouw (Essen-centrum) -l- F. Broos -e- 18.30 u. -m- picknick, telescoop.

Westkust. Vogels rond decantatiebekkens suikerfabriek Veurne -b- 14 u. ingang station Veurne -l- N. Roothaert -e- 17 u.

Westland. Vlindertocht in Nieppe en aandacht voor Reeën. -b- 13.30 u. station Ieper -l- R. Claeys -e- 18 u.

Wulp. Fietstocht langs Kempisch natuurschoon. -b- 14 u. de Heischuur, Schuurhoven, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 17 u.

Zwalmvallei. Fietstocht in eigen streek: kennismaking met onze reservaten -b- 10 u. markt Zottegem -l- P. Rouckhout -e- 18 u. -m- picknick.

23

Scheldeland. Plantendeterminatie in het Teebos te Laarne -b- 19 u. markt Wetteren, 19.15 u. Hof Van Vlaanderen, Heirweg Laarne -l- W. Van Caeneghem -e- 21.15 u.

24

Gent. Plantenwerkgroep: streptocht Km hok D3 42 33 Oostveld, Sleidinge -b- 18.30 u. kerk Sleidinge -l- W. Sierens -e- 21 u.

25

Noord-Limburg. Bloemen, planten en diverse vogelsoorten. -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

28

Brugge. Ledenfeest met jubileumviering: 40 jaar Wielewaal Brugge -b- 19 u. Pottremaekershoeve, Meetkerke -l- G. Orbie -e- Inschr. 050/38 25 76 bij G. Orbie

Nat. Werkgr. Botanie. Planteninventarisatie van km hok dat o.a. domein De Stropers omvat -b- 9 u. kerk Kemzeke -l- R. De Meirsman -e- 17 u. -m- flora, loep, picknick en drank.

Schelde-Leie. Inventarisatie, vangtechnieken en determinatie van spinnen in het Ingelbos. -b- 14 u. Hootond Molen, Ronse Kluisbergen -l- B. Goethals -e- 17 u. -m- laarzen, regenkleidij, loep, vangpotjes en determinatiewerken.

Scheldeland. Natuurbeheerswerken in de Kalkense Meersen -b- 14 u. café De Schelde, Schellebelle (wijk Aard, recht over het Veer) -l- R. Clinckspoor -e- 17 u. -m- werktuig (zeis, hark, riek).

Stern. 'Avondzoektocht naar nachtvlinders en vleermuizen. -b- 20.30 u. dorp Zevegem -l- W. Galle -e- 22.30 u.

29

Aalter. Spinnenwandeling in de Drongengoedbossen: voorkomen, soorten, voortplanting -b- 14 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare -l- B. Goethals -e- 17 u.

Antwerpen-Centrum. Noord- en Zuid- Beveland: ruiter- en sterntrek -b- 8 u. Putte grens -l- R. Huysmans -m- picknick.

Antwerpen-Zuid. Steltloper trek Veerse Meer en N-Beveland. -b- 8 u. Station Oude God te Mortsel -l- L. Van Schoor -m- kijker, telescoop, vogelgids en picknick, wandelschoenen.

Brussel. Voormiddag Tiense bezinkingsputten: waadvogels. -b- 8.30 u. afrit 25 van E40 nabij Tienen -l- P. Herroelen -e- 12.30 u.

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie van km hok te Galmaarden Sint Paulus (streptocht) -b- 8.30 u. kerkhof Aalst, 8.45 u. Galmaarden Sint Paulus -l- P. Van den Bremt -e- 12 u.

Gent. Kempendag te Heist o/d Berg: fauna en flora van de Netevallei -b- 8 u. Sint Pietersplein te Gent -l- D. Danhieux -e- 19 u.

Klein-Brabant. Kempendag Netevallei Heist o/d Berg -b- 8.30 u. Staels Barco, Bornem, 8.45 u. Peleman Puurs, 10 u. Parochiezaal, Broekstraat, Hallaar -e- 17 u.

Lier. Deelname aan de Kempendag: wandelingen naar de Averegten of de Netevallei -b- 9 u. Lier Station, 10 u. kerk Hallaar -l- E. Verboven -e- 16 u. -m- kijker, stevig schoeisel.

Midden-Limburg. Educatieve vijverwandeling: watervogels, bloemen -b- 14 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijckx -e- 17 u.

Ninove. Barbecue t.v.v. het pas opgerichte Vogel Opvang Centrum. Praktische info cfr. plaatselijke pers -b- 11.30 u. tuin van P. Coeckelberghs, Teerlingstraat 34, Denderhoutem -l- P. Coeckelberghs -e- 20 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen en tellingen -b- 6 u. De Veeweyloop, manège De Prairie, Kiefhoekstraat, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Infodag over het hooien van bepaalde percelen i.v.m. bloemen -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- P. Alaerts -e- 17 u.

Rupelstreek. Deelname aan de Kempendag: landschapswandeling in de Netevallei -b- 13 u. parking Delhaize Reet (A12), 14 u. parochiezaal Hallaar -l- M. Vereycken -e- 16.30 u.

Scheldeland. Natuurwandeling in de Kalkense Meersen: planten en eerste doortrekkers -b- 14 u. Gemeentehuis, Dorp Schellebelle -l- K. Van De Velde -e- 17.15 u.

Westland. Barbecue -b- 11 u. hoeve Fontaine, Boeschepestraat 4 Westouter -l- M. Hanssens

ZOEKERTJES

TE KOOP GEVRAAGD:

"Alpenflora van het Europees bergland", auteur Huxley. Prijs overeen te komen.
M. Gabriëls, 054/34 14 85.

TE KOOP GEVRAAGD:

Tweedehands Oculair 20xW voor KOWA TSN-1.
Dhr. L. Libot, 089/38 35 73

VOOR HET VOORTBESTAAN VAN DE EUROPESE ECOSYSTEMEN ZIJN ER DRINGEND STRENGERE MAATREGLN NODIG VOOR EEN REDUCTIE VAN DE ZWAVELUITSTOOT

"Tenzij er fundamentele veranderingen in de energie-politiek doorgevoerd worden, zullen de Europese eco-systemen op grote schaal schade lijden", waarschuwt het Wereld Natuur Fonds (WWF) in een nieuw rapport dat recent gepubliceerd werd. Dit rapport, Meeting Critical Loads for Sulphur: A Study of Energy Use and Emission Reduction Strategies in Europe, maakt een schatting van de impact van een reeks scenario's van energieverbruik op de zwavelneerslag in Europa. De publikatie van het rapport viel samen met de start — in Genève — van de onderhandelingen over een nieuw protocol voor het in 1979 afgesloten Verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtvervuiling over lange afstand. Dit protocol moet leiden tot een betere controle van de zwaveluitstoot. De onderhandelingen werden bijgewoond door vertegenwoordigers van 33 Europese landen.

De huidige energiestrategieën zijn gebaseerd op een toenemend gebruik van fossiele brandstoffen en zullen leiden tot een voortschrijdende verzuring en vernieling van de natuur in Europa", verklaarde Adam Markham, Hoofd Vervuilsbeleid van WWF.

Volgens het rapport heeft reeds 35 % van de Europese ecosystemen te lijden onder een zwavelneerslag die hoger ligt dan de "kritische belasting", de ecologische belastingsdrempel. Met de huidige strategieën voor het terugschroeven van de zwaveluitstoot zal in het jaar 2000 nog steeds 22 % van de Europese ecosystemen gebukt gaan onder een vervuilsgraad die hoger ligt dan die kritische belasting.

"Technologieën voor het terugdringen van de vervuiling volstaan niet om de gevoeligste Europese ecosystemen te beschermen tegen de zure regen", voegde Adam Markham eraan toe. "Enkel in combinatie met een offensief programma met maatregelen voor een efficiënt energiegebruik en met de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen kunnen deze technologieën resultaten opleveren".

Een alternatieve energiepolitiek met rendementsstan-daarden, koolstofaksen op fossiele brandstoffen, en belastingsverlagingen voor hernieuwbare energiebronnen,

zullen de schade aan de ecosystemen drastisch kunnen beperken, en aan een derde van de kostprijs van het huidige scenario.

Het rapport toont ook aan dat een alternatief energie-beleid tegelijkertijd de CO₂-uitstoot tegen het jaar 2020 met 46 % zou kunnen terugdringen, terwijl deze onder de huidige, louter commercieel afgestemde beleidsvormen mogelijkerwijze met bijna 25 % zou toenemen.

Het rapport is geschreven door Jim Sweet van het in Londen gevestigde Earth Resources Research, en werd gezamenlijk gefinancierd door WWF, Greenpeace en het Zweedse NGO-Secretariaat voor Zure Regen.

BELANGRIJKE VERSCHUIVINGEN IN DE VOGELPOPULATIES VAN DE NOORDZEE

Eerste WWF rapport over de Noordzee

De vogelpopulaties van de Noordzee hebben ernstige wijzigingen ondergaan, die voornamelijk te wijten zijn aan de visvangstpraktijken. Daarnaast heeft ook de olievervuiling een nefaste uitwerking op de zeevogels. Dat zijn de conclusies van het rapport "An Assessment of Human Hazards to Seabirds in the North Sea", dat geschreven werd door Dr. R.W. Furness met de hulp van 13 zeevogelexperten uit de acht Noordzeelanden, waaronder twee Belgen: Prof. C. Joiris van de VUB en Jan Seys van het Instituut voor Natuurbehoud. Het schetst een uniek overzicht van de bedreigingen van de zeevogels, zowel vroeger als nu. Het is het eerste in een reeks van 7 WWF-rapporten over de ecologie van de Noordzee.

"In de loop der jaren werden vele vogelkolonies vernield, jaarlijks spoelen tienduizenden dode vogels op onze kusten aan, en de populaties van aasetende zeevogels zijn gestegen tot de helft van de huidige broedvogel-populatie", verklaarde Dr. Alja Schmidt-van Dorp, verantwoordelijk voor het Noordzeeprogramma bij WWF-Internationaal. Die dramatische toename van aasetende vogels zoals de Noordse stormvogel, de Drieteenmeeuw en de Zilvermeeuw, wordt beschouwd als een rechtstreeks gevolg van de grote hoeveelheden ongewenste vissoorten alsook het afval (ingewanden, levers,...) van schoongemaakte vis die na de vangst terug in zee geworpen worden. Men schat dat die hoeveelheid

Zilvermeeuwen

Foto: A.C. Zwaga

in totaal zo'n 2,6 miljoen aasetende vogels van voedsel kan voorzien.

Om het evenwicht in de vogelgemeenschap te herstellen, moet volgens WWF de overexploitatie van vis en schaaldieren gestopt worden. Bovendien moet het overboord gooien van vis en afval verminderen, maar langzaam want als dat te snel gebeurt, lopen de kleinere zeevogelsoorten het risico het slachtoffer te worden van de grotere aasetende soorten. "Deze problematiek zou besproken moeten worden tijdens de bijeenkomst van de Noordzeeministers in december in Kopenhagen", voegde Dr. Schmidt-van Dorp eraan toe.

De chronische vervuiling, meer nog dan de olierampen, is de voornaamste doodsoorzaak van de aangespoelde vogels. De studie van dergelijke slachtoffers kan via de recent ontwikkelde 'vingerafdruk'-technieken een bijdrage leveren in het bepalen van de omvang en de bron van de vervuiling. WWF doet hierbij een oproep om de Noordzee het 'Statuut van Bijzonder Gebied' onder het Marpol-Verdrag (de Internationale Conventie ter Voor-

koming van Vervuiling door Schepen van 1973) toe te kennen. Dat zou elke olielozing door tankers of andere schepen van meer dan 400 ton in dit gebied verbieden.

In het kader van zijn Noordzeeprogramma heeft WWF-België het Instituut voor Natuurbehoud gevraagd een gelijkaardige studie van de vogelpopulaties te maken, maar dan toegespitst op de Belgische kustwateren. Een vulgariserende brochure van deze studie werd op 15 juni tijdens een persconferentie voorgesteld. Er is tevens een samenwerkingsverband voorzien tussen WWF-België, het Instituut voor Natuurbehoud, de Beheerseenheid Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, voor het beheer van de Ramsar-gebieden en een deel van de kust.

Voor meer inlichtingen of een Nederlandstalige samenvatting van het rapport kan u terecht bij Dr. Schmidt-van Dorp in de kantoren van WWF-België, tel. 02/347 30 30.

DODE DASSEN MELDEN

Sinds 9 september 1992 is de Das in Vlaanderen als wild uit de jachtwet geschrapt. Dit betekent dat het voortaan verboden is hem te bejagen, te vangen, te doden of in gevangenschap te houden. Tevens is het verboden om zijn woon- en schuilplaatsen te beschadigen of te verstoren. De maatregel houdt ook in dat het verboden is om Dassen of produkten afkomstig van dit dier, in welke vorm dan ook, te vervoeren en te verhandelen. Personen die in het bezit zijn van Dassen moeten die laten registreren bij: Aminal, Dienst Natuurbehoud, Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel.

De NCBR (Nationale Campagne voor Bescherming van Roofdieren) beschikt over een vergunning om Dassen die dood worden gevonden op te halen en voor wetenschappelijke doeleinden te bewaren. Personen die dode Dassen vinden, waarvan het kadaver nog bruikbaar is, stellen zich het best in verbinding met het

sekretariaat van de vereniging. Deze kan dan nota nemen van de aanrijdingsplaats en eventueel afspraken maken omtrent het ophalen van het kadaver. De lokalisatie van de exacte aanrijding is uitermate belangrijk met het ook op de ontwikkeling van natuurtechnische voorzieningen die aanrijdingen met Dassen voorkomen. Het is daarom belangrijk dat elke dode Das die wordt gevonden meteen aan de NCBR (telefoon 03/653 06 55 of 03/771 38 27) of aan een lokale dassenwerkgroep wordt gemeld.

ADRESWIJZIGING NCBR

Met ingang van 1 januari 1993 heeft de NCBR een nieuw postadres. De postbus in Gavere is vervuld voor een postbus in Ekeren. Het nieuwe postadres luidt: NCBR, Postbus 98, 2180 Ekeren I. De telefoonnummers blijven ongewijzigd.

Voor u gesprokkeld

Bronnen: *British Birds* 86/4, *Die Vogelwarte* 37/1, *het Vogeljaar* 41/1, *Limburgse Vogels* 4/1, *Voedertafel* 12/2, *Vogels* 1992/5, *Nieuwsbrieven van de Raad van Europa* 92, 12 en 93, 1.

— Witte Donderdag 1993 op Terschelling. In de weilanden binnendijks staan er her en der verspreid terreinwagens en jeeps; vaak duo's, gewapend met verrekijkers speuren de weiden af. Als je goed oplet, fietsen er "merkwaardige" vogelliefhebbers rond. Dit is de "goede" week op z'n Fries: kievitseieren rapen, anno 1993. Ver weg de folklore, dit is als vogels vangen met mistnetten of Reeën jagen met infraroodkijkers. Hoe lang nog?

— Vogelbescherming Nederland eist een bedrag van ruim 33.000 gulden schadevergoeding van de vier personen die worden verdacht van de diefstal dan wel van de heling van 80 Ooievaars uit het ooievaarsdorp Het Liesveld eind 1991. De meeste Ooievaars zijn teruggevonden maar vier zijn er gestorven en twaalf worden nog vermist. Hiervoor eist Vogelbescherming een bedrag van 1000 gulden per Ooievaar. De rest van het bedrag betreft extra kosten die door de diefstal en de gevolgen ervan zijn veroorzaakt.

— Een aanzienlijk deel van eerstejaars Ooievaars geboren in Noordwest-Duitsland trekt in de herfst in zuidwestelijke richting langs Gibraltar naar de overwinteringsgebieden in Afrika. Wanneer deze Ooievaars geslachtsrijp zijn trekt 97 % in zuidoostelijke richting langs de Bosporus.

— Het broedbestand van de Grauwe klauwier in Nederland moet omstreeks 1900 zijn hoogste bezetting bereikt hebben. Het agrarisch landschap was toendertijd uitermate kleinschalig, met tal van landschapselementen als heggen en struwelen die van wezenlijk belang zijn in het broedhabitat van de soort. Bovendien werd de grond extensief en 'milieuvriendelijk' bewerkt. De afname van de 'woeste' gronden in de 19de eeuw door ontginning zal eerder tot een verruiming dan tot een verlies aan biotoopaanbod hebben geleid. Na 1900 is de balans tussen natuur en landbouw omgeslagen: het landbouwlandschap werd ongeschikt door intensivering en rationalisering. Bovendien leverden de ontginningen steeds grootschaliger opgezette, modern bewerkbare landbouwgronden op. Na de tweede wereldoorlog verloor het agrarisch landschap dan in hoog tempo veel van zijn glans. De huidige populatie Grauwe klauwier omvat in Nederland 150 à 220 broedparen tegenover een (geschatte) 12000 paren, anno 1900.

— Er werd een adult Waterhoen waargenomen dat een Egel volgde over een afstand van 30 meter. Het Waterhoen pikte steeds naar insecten op de rug van de Egel, vermoedelijk larven van een vlo die op Egels parasiteert; éénmaal zelfs sprong het hoen op de rug van het zoogdier en pikte de insecten tussen de stekels uit (n.v.d.r.: het kunnen ook teken geweest zijn. Egels worden daar soms erg door geplaagd).

— De populatie Slechtvalken in Ierland wordt op 450 broedparen geschat; deze roofvogels broeden in steengroeven waarvan de meeste nog in gebruik zijn.

— Het aantal Duinpiepers dat in het najaar van 1992 over Nederland is getrokken, situeert zich tussen de 10.000 en 15.000 ex. De precieze herkomst van deze vogels is niet bekend maar er wordt aangenomen dat de Duinpiepers die hier passeren afkomstig zijn uit de populaties van Noord-Duitsland, Denemarken en Zweden. De enorme aantallen die in 1992 Nederland bereikten, moeten echter grotendeels van elders afkomstig zijn omdat de broedpopulatie in genoemde landen op 300 à 650 paren wordt geschat. Bij de abnormale doortrek van 1992 waren ongetwijfeld verdere oostelijk broedende populaties betrokken, bijvoorbeeld uit Polen en het GOS. Een aanwijzing voor een meer oostelijke herkomst is de nogal afwijkende westelijke gemiddelde trekrichting.

— Door de Belgische ringers werden in 1991, 571.264 vogels geringd waarvan 84.0008 in het nest. De koploper, zoals in 1990, was de Zwartkop met 66.130 vogels.

R. De Fraine, R. Franckx

Zwartkop

Foto: S. Elsermans

Verenigingsberichten

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN DE VZW DE WIELEWAAL, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP ZATERDAG 17 APRIL 1993

- ☐ Op hogervermelde datum waren er 7117 leden.
- ☐ De Wielewaal koopt voortaan natuurterreinen in de buurt van De Zegge. De conservator van De Zegge wordt ook conservator van de door De Wielewaal verworven terreinen.
- ☐ Voor 1993 wordt door de provincie Limburg voor De Wielewaal een aankoopsubsidie toegekend van 1.666.500 F.
- ☐ Het lidmaatschapsgeld wordt 600 F in 1994. De afdelingen ontvangen 60 F per lid en 100 F voor een nieuw lid.
- ☐ De 40e nationale natuurbeschermingsdag gaat door op zondag 19 september 1993 te Esneux in de Ourthe-vallei.
- ☐ Voor de Dag van de Aarde 1994 stelt De Wielewaal een Vogelkijkdag voor. Dit is een specifieke Wielewaalactiviteit. De uitwerking hiervan ligt bij de afdelingen.
- ☐ Antwerpen-Centrum vierde met grote luister zijn 60-jarig bestaan. In Antwerpen-Centrum stond "de wieg" van De Wielewaal!
- ☐ Afdeling Rupelstreek kende een succesvolle start-avond.
- ☐ Schelde-Leie viert zijn 25-jarig bestaan op 5 september 1993.
- ☐ JNM bood Wielewaal aan het fenologie-onderzoek over te nemen. In Oriolus wordt deze oproep heraangekondigd.
- ☐ De Wielewaal organiseert een eigen conservatordag op zaterdag 9 oktober 1993 te Moerbeke. Het thema is "Natuurontwikkeling in voormalige landbouwgebieden".
- ☐ Het project "Duurzame ontwikkeling op regionaal niveau" wordt verlengd bij de Koning Boudewijnstichting.
- ☐ Voor 1993 wordt aan de minister volgende verdeelsleutel voorgesteld voor de aankoopsubsidies:
 - 64 % voor Natuurreservaten vzw,
 - 28 % voor De Wielewaal vzw,
 - 8 % voor de Stichting Limburgs Landschap.
- ☐ De Wielewaal en JNM ruilen de Bestuurscontacten.
- ☐ De Wielewaal stuurde een brief aan het actiecomité te Maastricht voor de bescherming van de St-Pietersberg.
- ☐ Lutgart Boussé, voorzitter van Wielewaalafdeling Brussel wordt vertegenwoordiger van De Wielewaal in het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming. Zij maakt ook al deel uit van de Brusselse Hoge Raad voor Natuurbehoud.
- ☐ Het vorderingsrecht van milieuverenigingen bestaat sinds 12 januari 1993. Voor de omschrijving van het werkingsgebied van De Wielewaal wordt een lijst van de afdelingen en hun werkingsterrein opgemaakt.
- ☐ De Wielewaal is partij in rechtszaken in Honegem-Aalst, de Vlassenbroekse Polder en Meerdonk. Geen

gevolg werd gegeven aan een gerechtelijk optreden in Het Leen te Eeklo en in het Zammelsbroek.

H. Franckx

Stichting Omer Watzet Zingem en Wielewaal Schelde-Leie nodigen uit **ZOEK HET SCHELDEJUWEEL** **"NATUUREDUCATIEVE FIETS- OF** **WANDELZOEKTOCHT** **van 1 juli t/m 30 september 1993"**

Na het groot succes van vorig jaar (346 deelnemers) richten de bovenvermelde natuurverenigingen gedurende de maanden juli, augustus en september opnieuw een zoektocht in. Ditmaal brengt het parcours ons doorheen het landelijke Huise en Ouwegem en langsheen het schilderachtige dorpscentrum van Mullem (gekend van de TV-reeks Hard Labeur).

Door deel te nemen kunt u onze geplande reservatenwerking in de gemeente Zingem steunen en tevens genieten van een prachtige wandeling of fietstocht. De afstand bedraagt ongeveer 8 km.

Ook dit jaar zijn er zeer mooie prijzen te winnen, waaronder

- een gouden juweel (waarde 20.000 F)
- Nikon reflex fototoestel + standaardlens + batterijen en 2 films (waarde 15.200 F)
- Rotanzetels (waarde 14.500 F)

Bovendien zal onder alle deelnemers een zelfde juweel als de eerste prijs (waarde 20.000 F) verloot worden.

Start naar keuze aan de kerk van Huise, Ouwegem of Mullem.

De inschrijvingsprijs bedraagt 150 F. De formulieren zijn vanaf 1 juli '93 verkrijgbaar in de herbergen te Ouwegem, Huise of Mullem.

De inschrijvingsformulieren met kans op het te verloten juweel kan je ook bestellen door storting van 150 F + 14 F port per exemplaar op rek. 891-2540092-60 van Wielewaalafdeling Schelde-Leie, B.P. Ceuterickstraat 18, 9890 Asper (toezending kan niet in de maand juli).

U kan ook de reservatenwerking Wielewaal Schelde-Leie voor de gemeente Zingem in de Scheldevallei steunen door het schenken van een gift op bovenvermelde rekening. Giften vanaf 1000 F zijn fiscaal aftrekbaar.

Alle verdere inlichtingen kunt u bekomen bij Vanden-hove Piet, tel. 09/384 36 75.

Wielewaal Land van Waas organiseert een cursus vogelwaarnemen

DE METHODE OM VOGELS TE LEREN KENNEN

Met het luik op natuurbeleving wordt getracht om mensen zich te laten thuisvoelen in de natuur. Een intense beleving moet o.a. de studie van de vogels tot een aangename ervaring maken. Via informatie, waar-

neming en beleving wil de cursus een totaal inzicht bieden van vogels in hun biotoop en op trek.

Om een basiskennis op te doen, willen we gewone soorten goed leren kennen, het verenkleed en de rui, het gedrag, het geluid, het biotoop. We leren het onderscheid bij zomer- en wintervogels, vogels van de zee, strand en duinen, van slikken en schorren, van plassen en sloten, van akkers en weilanden, van bossen en heiden.

Het theoretische gedeelte van deze cursus gaat door in de conferentiezaal van de stadsbibliotheek, H. Heymanplein 1 te Sint-Niklaas, telkens om 20.00 u.

De cursusprijs bedraagt 1600 F voor Wielewaalleden en 2100 F voor niet-leden. In dit bedrag is alles inbegrepen: brochure, cursus, autocaruitstap, inkom in Het Zwin, enz.

Men kan inschrijven door het bedrag over te maken op rekeningnummer 750-9356387-22 van Wielewaal Land van Waas Zuid met vermelding "Vogels leren herkennen" en het lidnummer. Een uitgebreid programma vindt u in het septembernummer.

ANTWERPEN-CENTRUM: ZEVENDAAGSE REIS NAAR TERSCHELLING

Datum: van 2 tot en met 8 oktober 1993.

Dit jaar gaan we terug naar Terschelling, waar we zoals vorige keer logeren in het alomgekende hotel Paal 8.

Onnodig te vermelden dat we weer in een interessante periode gaan, waar zowel de vogelaars als diegenen die van het landschapelijke houden, aan hun trekken komen. Gevarieerde en boeiende terreinen en biotopen worden bezocht. De richtprijs bedraagt 16.000 F: autocar - hotel (vol pension) - vervoer naar alle terreinen en de overzet inbegrepen.

Personen die aan deze zevendaagse willen deelnemen, kunnen vanaf nu inschrijven door storting van een voorschot t.b.v. 3.000 F op rek.nr. 000-0087473-76 van De Wielewaal te Merksem.

De laatste dag van inschrijven is 31 juli 1993, waarop het totaal bedrag dient overgeschreven te zijn.

Bij inschrijving vermelden opstapplaats: Schotenmarkt-Deurne, terminus tram 10 - Borgerhout, Turnhoutsepoort (hoek Statielei) - Antwerpen, Atheneum (hoek Van Straelenstraat en Rooseveltplein), alsook of één-persoonskamer is gewenst. Meer inlichtingen over het programma op telnr. 03/271 09 10.

LANDSCHAPSWANDELINGEN 'BERG EN NETE'

Op zondag 29 augustus organiseert het Strategisch Plan Toerisme Kempen de vierde Kempendag. Uiteraard vormt het natuurschoon en het schilderachtig landschap een ideaal uitgangspunt van wat de Zuiderkempen aan natuurwaarde te bieden heeft. Daarom worden er tijdens de Kempendag door de Wielewaal vzw en de VVV van Heist-op-den-Berg drie landschapswandelingen ingericht. Tijdens de drie wandelingen kan u kennismaken met 3 totaal verschillende landschappen.

1. Bergwandeling en uitkijktoren

De eerste wandeling is cultureel-toeristisch getint. Aan de hand van een beknopte wandelbrochure kan u op eigen ritme een bezoek brengen aan de Heistse Berg. Dit is geologisch gezien een getuigenheuvel uit de Diestiaan-

periode. Het hoogste deel is nog bebost en sluit aan bij de kloostertuin. Op het andere deel van de Berg ontwikkelde zich spoedig een nederzetting rond de gotische kerk. Het Kerkplein herbergt een aantal waardevolle monumenten zoals de dekenij, het gemeentehuis, het vrederecht, het heemmuseum, de voormalige gemeentesaal en de gotische Sint-Lambertuskerk. In 1985 werd dit gedeelte terecht geklasseerd als Dorpsgezicht. De kerkdeur staat open voor de geïnteresseerde bezoekers. In het Heemkundig museum vindt u een uitgebreid overzicht van de gebruiksvoorwerpen van de plaatselijke plattelandsbevolking in de vorige eeuw. Een geleid bezoek behoort tot de mogelijkheden. Tenslotte kan u rustig vertoeven op een bank op de prachtig aangelegde Berghelling.

In het Bergbos werd een watertoren met gaanderij opgericht. Vanop deze Uitkijktoren heeft men een panoramisch uitzicht over de ganse gemeente. De Netevallei slingert als een groen lint door het landschap, terwijl het bosgebied De Averegten het groene karakter van onze gemeente nogmaals benadrukt. De Uitkijktoren kan gratis worden bezocht door de deelnemers aan de Bergwandeling.

2. Bosgebied De Averegten

De tweede geleide wandeling brengt u naar het grootste bosgebied van onze gemeente. De Averegten vormen een gemengd bos van 80 hectare. Dit gebied was eertijds het jachtterrein van de Heer van het kasteel Isschot. Om deze reden werden onder meer enkele vijvers gegraven voor de eendenjacht. Tevens werden een aantal parkplanten aangebracht zoals rododendron en Moerasedik. Het gebied werd bedreigd door een grootschalige verkaveling. In 1970 werd het bos aangekocht door het OCMW van Heist-op-den-Berg. Dit bos is zeer gevarieerd en herbergt een elzenboekbos, enkele waardevolle hooilandsjes, een heidegebied en talrijke bospercelen met beplantingen van eiken-berkenbos op de schrale zandgronden, essen-eikenbos en populieren-aanplantingen op de zandleemgronden.

Langs de bospaden kan men een rijke kruidlaag aantreffen met Groot heksenkruid, Valse salie, Wijfjesvaren, Valeriaan, Brunel, Blauw glidkruid en Bosandoorn.

Om de attractiviteit van het gebied te verhogen worden er Everzwijnen en Edelherten in gevangenschap gekweekt. Sperwer, Bosuil, Zwarte en Kleine bonte specht zijn vaste broedvogels. Eekhoorn en Ree zijn er een gewone verschijning.

3. Netevallei

De Netevallei is de bestemming van de derde wandeling. Via een veldwegeltje doorkruisen we een landschap dat bestaat uit akkers op de drogere lemige zandgronden en wei- en hooilanden op de natte kleigronden in de winterbedding. Het gebied wordt doorsneden door een netwerk van houtkanten, bomenrijen en knotwilgen, die een aantrekkelijk landschap opleveren.

In de vorige eeuw bezat de rivier een economische functie voor de scheepvaart. Om deze reden werden diverse meanders afgesneden en werd de rivier rechtgetrokken. Het lokale scheepvaartverkeer bestond uit trekschuiten met een geringe diepgang. Omdat het waterpeil onvoldoende was, bouwde men stuwbruggen waardoor de waterstand kon worden geregeld. Bovendien konden op deze wijze de laaggelegen hooilanden

De Netevallei ter hoogte van de Wishagen Foto: W. Wouters

worden bevoeid met Netewater. Hierdoor vond een natuurlijke aanrijking met mineralen plaats. Nochtans bezit de rivier nog steeds een meanderend verloop, wat typisch is voor een laaglandrivier in een brede vallei.

Die vallei bestaat uit Diestiaanzanden, die afgedekt werden door kwartaire afzettingen tijdens de tussen-ijstijden. Deze Diestiaanzanden bevatten een hoog gehalte glauconiet. Glauconiet is een mineraal dat voor 30 % uit ijzer bestaat. Door de uitloging van dit ijzermineraal ontstonden harde limonietgesteenten. Deze gesteenten werden de afgelopen eeuwen aangewend als bouw materiaal in enkele oude gebouwen. Bovendien werd dit limonieterts in dagbouw ontgonnen als ijzererts en vervoerd naar Duitsland. Op deze manier werd een groot gedeelte van de vallei vergraven. Plaatselijk vinden we van deze activiteit nog relictten in het landschap onder de vorm van kleine heuvels en houtwallen. Die activiteit werd na de Eerste Wereldoorlog gestaakt, aangezien het niet kon concurreren met de ingevoerde hoogwaardige erts.

Tevens bezat de vallei een beperkt aantal bruggen. Om een vlotter verkeer van mens en vee mogelijk te maken ontstonden diverse kleinschalige veren. Tijdens de wandeling wordt de plaats van de voormalige veerdienst 'Pinzieleke' te Itegem bezocht. Eertijds was dit een gekende badplaats met een pittoreske herberg. Momenteel rest nog slechts de fundering van deze legendarische overzet.

Overstroming in de Laarbeemden

Foto: W. Wouters

Sinds 1988 is de plaatselijke Wielewaalafdeling bezig met de uitbouw van een netwerk van natuurreservaten in de vallei. Immers ook hier vormt de intensivering van de landbouw een bedreiging van de natuurwaarden. De toenemende bemesting en de verdroging, ingevolge de uitgevoerde werken in het kader van het SIGMA-plan, bedreigen de resterende natuur in de vallei.

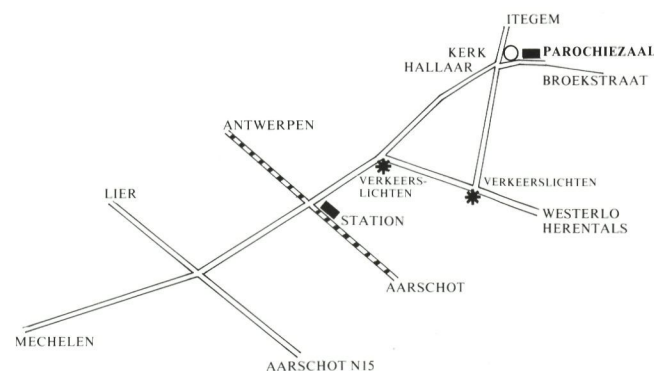
We bezoeken de diverse percelen die deel uitmaken van het aankoopproject 'De vallei van de Grote Nete'. Intussen werden reeds 12 hectare van het unieke beemlandschap eigendom van De Wielewaal vzw. De meeste percelen krijgen een hooilandbeheer, al of niet met nabegrazing door runderen. De hooilanden herbergen halfnatuurlijke graslanden met Blauwe knoop, Pijpestrootje, Moerasviooltje, Wateraardbei, Kleine ratelaar, Brede orchis en Veldlathyrus.

Het grootste en tevens natste reservaat perceel wordt permanent begrast door enkele Aberdeen angusrunderen. Deze Schotse zwartbruine koetjes zijn volstrekt winterhard, hebben een zacht karakter en bezitten geen horens. Door een extensieve begrazing (1 dier per hectare) houden zij het grazige karakter van de natte Netebeemden in stand. Hierdoor worden bloemrijke kruiden niet verdrongen door ruigtekruiden. Bovendien wordt een ecologische kringloop gecreëerd, aangezien de uitwerpselen talrijke insecten aantrekken, die vervolgens als voedsel dienen voor insectenetende vogels. Hierdoor wordt eveneens een rijk bodemleven van microorganismen gestimuleerd. Als het voedselaanbod in de wintermaanden te schraal wordt, wordt er hooi bijgevoerd. Tevens wordt aan landschapsherstel gedaan door het heraanplanten van verdwenen houtkanten en knotbomen. In de afgelopen jaren werden meer dan 1.500 meter streekeigen houtkanten en honderden knotwilgen aangeplant.

Het kleinschalige weidelandschap biedt ideale leefmogelijkheden aan de Graspieper en de Roodborsttapuit, die zeer algemeen voorkomt. De Watersnip bezit eveneens enkele broedparen in onze vallei. De ruigere percelen worden gekoloniseerd door Blauwborst, Bosrietzanger en Grasmus. Zij halen voordeel uit de kap van populierenbossen. De Nachtegaal broedt in de wilgenstruwelen. Na een vermoeiende wandeling kan de terugkeer worden aangevat per koets of huifkar.

4. Praktische gegevens

De centrale vertrekplaats voor alle wandeling vormt de parochiezaal van Hallaar (in de Broekstraat) achter de kerk. De geleide wandelingen starten om 10, 13, 14 en 15 uur. Er is doorlopend kinderanimatie, een tentoonstelling met natuurstands, cafetaria en barbecue. Alle

deelnemers ontvangen een gratis glas Vieux-Temps aangeboden door brouwerij Interbrew. Er is ruime parkeergelegenheid voorzien. Groepen die op voorhand inschrijven krijgen een aparte gids toegewezen. Inschrijven kan op het Wielewaalhuis, Graatakker 11 te 2300 Turnhout.

Tijdens de kantooruren is het secretariaat telefonisch bereikbaar op het nummer 014/41 22 52. De deelnameprijs aan deze dag bedraagt slechts 50 F. Bij de verschillende VVV's en in het Wielewaalhuis zal vanaf juni een kleurenfolder voorhanden zijn over de verschillende landschapswandelingen.

Alle natuurliefhebbers en wandelaars zijn op 29 augustus van harte welkom in de Zuidkempische natuur.

Bijkomende inlichtingen :

Wilfried Wouters, Averegetenlaan 15, 2220 Heist-op-den-Berg, 015/24 25 73.

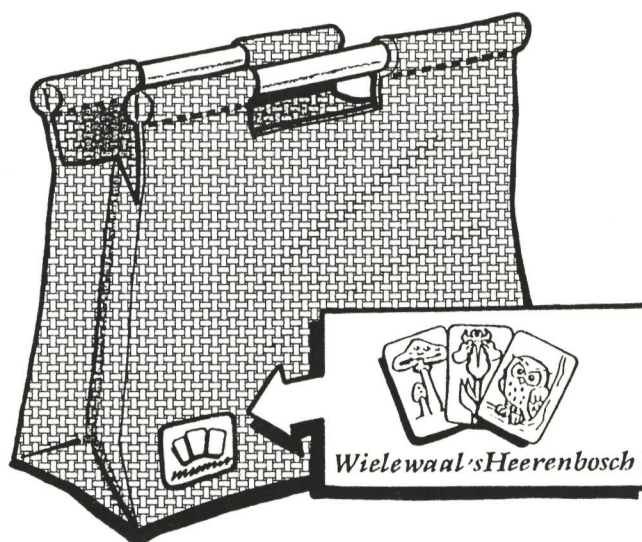
WIELEWAAL 'S HEERENBOSCH LANCEERT DUURZAME EN MILIEUVRIENDELIJKE BOODSCHAPPENTAS

De Wielewaal lanceert een milieuvriendelijke boodschappentas. De tas werd ontworpen uit milieuvriendelijke materialen en werd in eigen streek vervaardigd. De tas is samengesteld uit jute en binnenin geheel bekleed met linnen, voor het handvat werd voor inlands beukehout gekozen.

Deze actie kadert in het streven naar een totaaloplossing voor de huishoudelijke afvalproblematiek. In de eerste plaats dient afval voorkomen te worden. Door het gebruik van een duurzame boodschappentas vermijdt men de (voorlopig nog) gratis aangeboden plastic boodschappentasjes in winkels en warenhuizen. Hierdoor worden massa's schadelijk en bij verbranding zelfs giftig afval vermeden.

Met het lanceren van deze "Tas met een boodschap" wil De Wielewaal aandacht schenken aan de belangrijkste pijler uit het Vlaams Afvalstoffenplan (1991-1995), nl. dat afvalvoorkoming voorrang heeft op recyclage, wat dan nog rest dient gestort of op verantwoorde manier verbrand.

Willen we de afvalberg afbouwen en de toekomst van

onze aarde (= de komende generaties) veilig stellen, dan moeten we als burger ook initiatieven nemen.

We kunnen niet blijven zeggen dat de natuur- en milieuaantastingen enkel de verantwoordelijkheid van de beleidsmensen en de industrie zijn. Ook lokaal, zelfs in eigen huis, kunnen we voor een stuk mee bouwen aan een beter leefmilieu, een betere wereld.

Met de boodschappentas wil De Wielewaal dan ook aandacht schenken aan het "milieubewust aankopen". Neem hem steeds mee bij je inkopen.

Bij de tas hoort een folder met weetjes en tips over hoe we de afvalberg zelf kunnen verminderen, tevens wat informatie over De Wielewaal.

De Wielewaalafdeling 's Heerenbosch is nauw betrokken bij het project selectieve huisvuilophaling te Buggenhout. Afvalvoorkoming en sensibilisatie naar de bevolking toe zijn thema's die door de vereniging uitvoerig worden uitgewerkt. Met de gemeenteoverheid wordt geregeld een infokrant rond de selectieve huisvuilophaling, afvalpreventie e.d. uitgegeven, deze 'BOX-BUGGENHOUT' kan gratis aangevraagd worden op onderstaande telefoonnummers.

De boodschappentas wordt te koop aangeboden in de Wielewaalcentrale aan de prijs van 295 F.

Voor meer inlichtingen: 052/33 61 19 of 052/33 44 56 van Wielewaal 's Heerenbosch, Zittingsweg 2, 9255 Buggenhout.

ZOEKERTJES

GEZOCHT:

Reisgezel (lieft vrouw van ± zelfde leeftijd, ben 35 jaar), voor 1 week birdwatching in "La Brenne" (Midden-Frankrijk). Vertrek (met de auto) 28 augustus. Terug 5 september. Goedkoop verblijf in boerderij (zelf koken).
Antwoord naar: Bart Verstraete, Teniersstraat 81, 1800 Vilvoorde, tel. 02/252 18 22 (niet te bereiken tussen 4 en 26 juli).

PAULO

De Ecovier kartoon

Van Aalscholver tot Zeis

RESERVATENFONDS ZWALMVALLEI OPGESTART

Om praktische redenen is het "Natuurfonds Vlaamse Ardennen" uitgesplitst in verschillende fondsen. Eén ervan is dat van onze Wielewaal-afdeling, namelijk het "Reservatenfonds Zwalmvallei".

Inmiddels zijn wij in ons afdelingsgebied, naast het afsluiten van enkele huurovereenkomsten en ons reeds vroeger bestaande project "Vossenhol", daadwerkelijk ook overgegaan tot de aankoop van enkele hectaren waardevol natuurgebied.

Volgende projecten kunnen wij u thans voorstellen:

- Project 1: Vallei van de Munckbosbeek (Velzeke-Dikkele): beboste talud (40 are) en weide (52 are) in huur -uitbreidingsmogelijkheden in onderzoek;
- Project 2: Vallei van de Dorenbosbeek (Opbrakel): nat hooiland en bronbosje (1,12 ha): aangekocht;
- Project 3: Uilenhoek (Erwetegem - St.-Maria-Lierde): bronbos, bronweide en hooiland (samen ca 2,50 ha): aangekocht;
- Project 4: in onderhandeling;
- Project 5: Vossenhol (St.-Maria-Oudenhove): uitbreidingsmogelijkheden in onderzoek.

Bij deze wensen wij dan ook een warme oproep te doen ons Reservatenfonds gul te spijzen:

- voor giften vanaf 1.000 F ontvang je een fiscaal attest;
- voor giften vanaf 3.868 F ontvang je bovendien ook de unieke dubbel-CD "Zang der vogels" van Erik De Hoog. Wens je deze te ontvangen dan vermeld je in de mededeling: "CD".

Andere dringende steun wordt gezocht in de vorm van renteloze leningen voor één jaar. Bij reservaat-aankopen kunnen wij op subsidie rekenen (Vlaamse gewest en provincie). Deze subsidie wordt evenwel pas het jaar na aankoop terugbetaald. Renteloze leningen zijn hierbij dus onontbeerlijk. Bent u bereid een bedrag te lenen, zij het bv. 10.000 of 100.000 F, aanzel niet en neem contact op met het Wielewaalbestuur (tel. 091/60 98 02). Alles wordt netjes op papier geregeld.

Nr. 001-2450288-47, Reservatenfonds Zwalmvallei, p/a Brouwerijstraat 23, 9630 Zwalm.

Heeft u een voorkeur voor één bepaald project, dan vermeld u het projectnummer als mededeling (dit geldt eveneens voor renteloze leningen).

K. Van den Berge, voorzitter afd. Zwalmvallei

UITBREIDING VAN ONS NATUURRESERVAAT WINKELSBROEK TE TURNHOUT

Recent konden 2 uitbreidingen verwezenlijkt worden van het reservaat Winkelsbroek dat vorig jaar opgestart werd:

- Tijdens een publieke verkoop op 25 maart werden 2ha 03a 65ca. gekocht. Het betreft voor ca. 2/5 van de oppervlakte erg moerassig en moeilijk toegankelijk elzen- en wilgenbroek met o.a. Gelderse roos, zeer

veel Gele lis, Melkeppe, Valeriaan, Moerasspirea, Elze- en Stijve zegge en talrijke varens. De rest van het terrein bestaat uit eerder drassig weiland met soorten zoals Dotterbloem, Echte en Dagkoekoeksbloem, Kruipend zenegroen, Tijmereprijs, Moerasvergeet-mij-nietje, Speenkruid en Pinksterbloem. Uiteraard trekt dergelijke bloemenweelde heel wat vlindersoorten aan. Broedvogels op dit perceel zijn o.a. Wintertaling, Wilde eend, Waterhoen, Zwartkop, Fitis, Tjif-tjaf en Winterkoning. Ook komen er regelmatig soorten die in de onmiddellijke omgeving (Staatsbos Zevendonk) broeden, bv. Buizerd, Sperwer, Torenvalk, Ransuil en Grote bonte specht.

- Op 27 april 1993 werd de 2^e fase aangekocht van de eigendommen Th. de l'Escaille. Hier gaat het om 3ha 34a 30ca waarin we drie biotopen kunnen onderscheiden: een strook hoogstammig Zomereikenbos met o.a. Lijsterbes, Sporkenhout, Speenkruid, Gele lis, Dagkoekoeksbloem, Kamperfoelie, Dubbelloof en enkele oude Essen; in het centrale deel een sterk verlandend rietveld en gagestruweel en tenslotte aan de oostrand een Grove dennenbos. De verlanding van het moerasgedeelte zal hier wel aangepakt moeten worden om soorten zoals Blauwborst terug broedgelegenheid te geven.

De terreinen die we hier nu in eigendom hebben beslaan ruim 8,5 ha.

G. Luyts

NATUURRESERVAAT 'DE PUTTEN' TE MERELBEKE-MELSEN VERDUBBELT IN OPPERVLAKTE!

Door aankoop van 3ha 49a 57ca van Graaf d'Ursel in juni 1993 is na amper anderhalf jaar actief aankoopbeleid in dit gebied 6ha 09a 78ca in eigendom van de Wielewaal.

De Raad van Beheer van de Wielewaal wenst hier dan ook de afdeling Merelbeke-Melle te bedanken voor hun actief aankoopbeleid. Deze aankoop kon vooral gerealiseerd worden door de inbreng van de gemeente Merelbeke die een gemeentelijke aankoopsubsidie toezegde bovenop de provinciale en de gewestelijke subsidies, waarvoor uiteraard dank aan het gemeentebestuur. Het moeras- en weidencomplex de Putten belooft botanisch en ornithologisch uit te groeien tot een van de beste terreinen langs de Boven-Schelde, dichtbij de grootstad Gent.

In het moerasgebied broedden in 1992 twee koppeltjes Porseleinhoen, naast Meerkoet en Wilde eend. De Rietgors, Blauwborst en Grasmus waren er eveneens broedvogel. Ook de Kramsvogel broedde in de naastliggende populierenaanplanting en was nooit ver weg uit het reservaat.

Botanisch is het moerasgebied overvloedig bedekt met Gele lis, Waterzuring, Blaatrekkende boterbloem, Blauw glidkruid en Moeras-vergeet-mij-nietje. Maar ook Valeriaan, Grote en Middelste weegbree komen er voor naast Poelruit en Echte koekoeksbloem.

De brede toegangsweg tot de schrale hooilanden is afgeboord met de Gelderse roos, Mannetjesvaren en Meidoorn. In het zeer vochtige hooiland groeit nu reeds Pijptorkruid, Waterbies, Tweerijige zegge, Scherpe Zegge, Valse voszegge en Geknikte vossestaart. Een goed uitgangspunt voor een hooilandbeheer zonder bemesting en met nabeweidings. We verwachten er heel binnenkort de Grote ratelaar terug.

Om tussenliggende percelen aan te kopen en een blok

van om en bij de 15ha op korte termijn te verwerven zijn uiteraard alle giften in dank aanvaard.

Stort je bijdrage voor dit Oostvlaams reservaat op reknr. 001-2471800-25 van het Merelbeeks Natuurfonds p.a. Bergwegel 17, 9820 Merelbeke.

Voor giften van 1000 F wordt er een fiscaal attest bezorgd.

J. Vanheeuverswyn

Goed om te weten

PRIJS GRAAF LEON LIPPENS

Sedert het plaatsen van het borstbeeld voor Graaf Leon Lippens in het Zwinpark organiseert de Vriendenkring, die de nodige gelden samenbracht, met het saldo om de twee jaar een wedstrijd voor jongeren over een ornithologisch, wetenschappelijk onderzoek.

De wedstrijd richt zich tot jongeren tussen 17 en 25 jaar. De keuze van het onderwerp is vrij. De studie moet wel hoofdzakelijk betrekking hebben op de natuur in onze streken. De kandidaten mogen beroep doen op boeken en publikaties, maar er is wel een origineel karakter vereist met persoonlijke interesse voor het onderwerp en het eigen onderzoek als basis. Het werk moet minstens 20 en hoogstens 30 getypte bladzijden beslaan, eventueel met foto's en grafieken. De prijs is 50.000 F.

Voor de samenstelling van de jury werd beroep gedaan op leden van het organiserend comité: Leopold en Maurice Lippens en Rik Ruyschaert, alsook enkele deskundigen: Walter Roggeman (Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen), Rik Franckx (voorzitter Wielewaal) en Guido Burggraeve (conservator Zwinreservaat).

De deelnemers kwamen allemaal uit het Vlaamse landsgedeelte. Er was o.a. een opmerkelijke studie van Iwein Mauro uit Lokeren over het Porseleinhoen.

Laureaat werd uiteindelijk Friedel Nollet uit Meulebeke. Het werk van deze 21-jarige student aan de universiteit van Gent draagt de titel "Studie van het territoriumgebruik van de Grauwe klauwier met behulp van een digitale registratiemethode". Voor de studie trok hij naar de streek rond Virton waar nog veel weilanden zijn,

omzoomd met hagen, de favoriete biotoop van deze vogel.

Het was burgemeester Lippens die hem de prijs mocht overhandigen en hem namens de juryleden en de Vriendenkring feliciteerde op 19 april 1993. De studie zal gepubliceerd worden in Oriolus.

J.A. NIJKAMPPRIJS 1994

Jongeren tot 25 jaar die geïnteresseerd zijn in biologie en de natuur (bescherming) kunnen dit jaar met een werkstuk weer meedingen naar de J.A. Nijkampprijs.

De J.A. Nijkampprijs wordt eenmaal per twee jaar door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) uitgelooft.

De werkstukken die in aanmerking komen voor deelname mogen zijn geschreven (tekst, opstel), getekend, gefotografeerd of opgenomen (video of geluidsband).

Eigenlijk maakt dat allemaal niet uit, als het onderwerp maar te maken heeft met (veld)biologie of natuur (bescherming), waarbij de eigen waarneming voorop staat.

De prijs bedraagt duizend gulden, de uiterste inleveringsdatum is 1 maart 1994.

De KNNV wil met de J.A. Nijkampprijs jongeren stimuleren om met veldbiologie en/of natuurbescherming bezig te zijn. De KNNV is als vereniging voor veldbiologie daar al meer dan negentig jaar actief in.

Inzendingen voor de Nijkampprijs kunnen gericht aan de KNNV, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht onder vermelding van "J.A. Nijkampprijs". Op dit adres is ook meer informatie over de prijsvraag te krijgen.

PANDA TIJDSCHRIFTEN

Volgende nummers van PANDA, het tijdschrift van WWF-België, zijn nog te verkrijgen op het Wielewaal-secretariaat.

2. De panda
4. Je tuin vol wilde bloemen en planten
5. Het tropisch regenwoud
6. Eilanden
7. Onze kleurrijke bermen en houtkanten
8. Olifanten
9. Onze amfibieën en reptielen
10. Wilde planten
11. De zee
12. Onze kleine roofdieren
13. Een natuurwandeling doorheen ons land
14. Zoetwatervissen van bij ons
15. Waterrijke gebieden
16. Het zuidpoolgebied
17. Trekkers zonder grenzen
18. De woestijn
19. 25 jaar WWF
20. Onze bossen en zure neerslag
21. Vleermuizen
22. De otter
23. Er is maar één aarde (natuurbehoud)
24. Natuurbehoud in Rwanda
25. Insekten onder de loep
26. Hand in hand met de primaten
27. Natuurbehoud en landbouw
28. Op de grens van het leven: korstmossen
29. Natuurbehoud in Zaïre
30. Biologische diversiteit
31. Ozon, zonnescherm van de aarde
32. Onze vogels
33. Zoet water
35. Katachtigen
37. Overbevolking
39. Onze dagroofvogels
41. De noordzee
43. Ongerepte rijkdommen in Centraal - en Oost-Europa

- 45. Toerisme en natuurbehoud
- 47. Hondachtigen
- 49. Meer ruimte voor open ruimte

De nummers 2 tot en met 16 kosten 50 F, vanaf 17 kosten ze 60 F.

NATIONAAL VERBOND VOOR NATUURBESCHERMING v.z.w.

Oproep aan de ledenverenigingen van het Verbond

Het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming doet een beroep aan haar ledenverenigingen om vóór 19 september 1993 een plaatselijke actie te organiseren die betrekking heeft op het thema van de 40e Nationale Natuurbeschermingsdag: "Water, een een kostbare gift van moeder Natuur".

Voorbeelden: een actie voor het behoud of het herstel van een waterloop, van een vochtige weide, een sensibilisatie-actie ten gunste van de waterzuiveringsproblematiek, organisatie en realisatie van tentoonstellingen, conferenties, persmededelingen, opruimacties, enz.

Wij vragen u om tijdens deze acties, de 40e Nationale Natuurbeschermingsdag van zondag 19 september 1993 te Esneux aan te kondigen.

De Nationale Natuurbeschermingsdag zal dit jaar immers geheel in het teken staan van de bescherming van het water, in al zijn vormen.

Wij nodigen u bovendien uit om op de Nationale Natuurbeschermingsdag zelf, de resultaten van de gevoerde acties i.v.m. bovenvernoemd thema te komen tentoon te stellen. Zoals steeds zal voor elke vereniging een stand voorzien worden.

De exposanten zullen voor hun deelname beloond worden.

Bij voorbaat dank voor uw bereidwillige medewerking.

5^e VLAAMSE ORNITHOLOGISCHE STUDIEDAG (VLOS 5)

Zaterdag, 18 december 1993 in de Marmeren Zaal van de Dierentuin te Antwerpen (KMDA).

Thema: Vlaamse Ornithologen in het Buitenland.

Ontvangst: 9.00 u.

Voordrachten van 9.30 u. tot 17 u.

Pauzes om 10.25 u. en 15.30 u., lunch van 12.10 u. tot 14.15 u.

Dagvoorzitter: Michel Louette.

Voorlopig programma:

- P. Herroelen:
Vogels van Belgisch Kongo
- L. Beyens:
Invloed van de wegen in het tropisch regenwoud
- R. Demey:
Veldgids van West-Afrika
- E. Matthyssen:
Boomklevers van Canada en Corsica
- C. Joiris:
Zeevogels van de Barentssee
- L. Beyens:
Landschappen en vogels in het noordpoolgebied
- A. Van de Walle:
De Grauwe kiekendief in Noord-Frankrijk
- W. Van den Bossche:
Roofvogeltrek in Eilat (Israël)
- P. Symens:
Vogels van Saoedi-Arabië
- J. Van Vessem:
Wintertellingen van watervogels
- J. Ingels:
Nachtzwaluwen van Zuid-Amerika
- M. Louette:
Broedvogels van de Comoren

Aankondiging van VLOS 6 met als thema: "Lopende Onderzoeken".

Het definitief programma zal verschijnen in Oriolus.

Meer inlichtingen zijn te verkrijgen bij Patrick Meire, Instituut voor Natuurbehoud, Hasselt.

Tel. 011/21 01 10

VAKANTIECURSUSSEN IN DE NATUUR: LEREN EN GENIETEN

Het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, instelling voor sociaal-cultureel vormingswerk, organiseert tijdens de maanden juli en augustus een aantal cursussen in boeiende landschappen in Vlaanderen:

— "De Demervallei"

van 26 t/m 30 juli

Excursie in Diest - fietstocht door het Hageland - wandeling in het Walenbos en omgeving van het kasteel van Horst - landschapswandeling langs de Demerbroeken tussen Zichem en Averbode - verkenning van het Webbekomsbroek.

— "3 dagen met planten te Schilde"

van 26 t/m 28 juli

Studie van het plantenrijk, plantenfamilies en levensvormen - excursie in het teken van de evolutie van het plantenrijk - hoe planten determineren - kruidkunde en tuinkunst in

het verleden - verkenning van de Dodoenstuin - kruidkunde in de praktijk - excursie in de Pont - inleiding in de bloembioogie - practicum in de Bijentuin.

— "De Vlaamse Ardennen"

van 2 t/m 6 augustus

Landschapswandeling in de Maarkebeekvallei - excursie naar de omgeving van het Kluisbos - verkenning van het Bouvelobos - geologische excursie in de omgeving van het Muziekbos - excursie in het bos 't Ename - excursie in de omgeving van de Hootond - landschapswandeling langs het Ingelbos en de omgeving van het Beiaardbosje.

— "De Voerstreek"

van 2 t/m 6 augustus

Geologische landschapswandeling in de Voerstreek - dagexcursie langs holle wegen, graften, bos op kalkrijke en -arme bodem, suessie van akkers en weilanden naar bos, bosmantel en zoomvegetaties, onbemest weiland op kalkgrond, poelen - uitwerken van veldbiologische technieken - bezoek aan historische gebouwen van de stad Maastricht - bezoek aan het Natuurhistorisch Museum van Maastricht - dagexcursie in het teken van de zinkflora en de Hohnvallei.

— "De Netevallei"

van 9 t/m 13 augustus

Excursie in en rond de stad Lier - dagexcursie in de vallei van de Grote Nete - fietstocht door het Neteland - excursie in de omgeving van de watermolen te Grobbendonk - bezoek aan het natuurreservaat de Steenbeemden - verkenning van de Kesselse heide - wandeling in de Netevallei tussen Lier en Duffel.

— "De Heide"

van 16 t/m 20 augustus

Excursie in het noordelijk en zuidelijk gedeelte van de Kalmthoutse heide - fietstocht doorheen de Kempen - bezoek aan het Bijenteeltmuseum - studie van het leven der insecten - verkenning van de Teut, het Heiderbos en de Mechelse heide - bezoek aan het Bosmuseum Wildertse Duintjes.

— "De Zwinstreek"

van 17 t/m 21 augustus

Kennismaking met slikke en schorre - bezoek aan het vogelpark - slaaptrektellingen - excursie langs het strand en de duinen - studie van planten en dieren aan de kust.

5 dagen lang kan men kennismaken met een landschap in al zijn facetten. Het programma loopt steeds van 9 u. tot 17 u. in externaatsverband.

"3 dagen met planten te Schilde" is van kortere duur.

De kostprijs van de cursus Demervallei, Vlaamse Ardennen, Voerstreek, Netevallei en Heide bedraagt 1.600 F. De Zwinstreek kost meer, omdat het middagmaal inbegrepen is. De cursus "3 dagen met planten te Schilde" kost 1.000 F.

De cursussen staan open voor iedereen die graag vertoeft in mooie stukjes natuur in eigen land. Er is geen voorkennis vereist. Een uitgebreid programma van elke cursus kan vrijblijvend aangevraagd worden bij het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/226 02 91.

CURSUS: GEMEENTELIJK MILIEUBEHEER

Een cursus over gemeentelijk beleid inzake natuur en landschap

Gemeentelijk milieubeheer staat meer dan ooit in de belangstelling. Waar het vroeger beperkt bleef tot het beheren van plantsoenen, het aanplanten en snoeien van straatbomen, het maaien van bermen en het reinigen van grachten, omvat het nu het beheer van natuur en landschap, van kleine landschapselementen, flora en fauna, kortom van het ganse 'groenpatrimonium' van de gemeente.

Vanaf 1993 wordt door het merendeel van de Vlaamse gemeenten een Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan opgesteld. Maar behalve over

dit Plan, beschikken de bestuurders en ingezetenen van een gemeente nog over een hele waaier mogelijkheden om de groene erfenis van hun voorouders zo goed mogelijk aan hun nazaten door te geven.

Over dit alles gaat deze nieuwe cursus. Hij is speciaal bedoeld voor leden van het gemeentebestuur, gemeentelijke milieu- en groenambtenaren, leden van gemeentelijke milieu-adviesraden en voor iedereen die d.m.v. plaatselijke acties wenst bij te dragen tot een betere leefomgeving.

Programma

Onderstaand programma is een basisvoorstel. Het kan worden aangepast aan de concrete belangstelling en behoeften van de deelnemers. Alle bijeenkomsten gaan door van 19.30 tot 22.30 u.

Dinsdag 14 september

Inleiding over gemeente en milieubeheer. Wat is natuur? Wat is milieu? Welke stromingen bestaan er inzake natuurbehoud? Wat zijn de actuele tendenzen binnen het Vlaamse Gewest? Waar en hoe situeert zich de bevoegdheid van een gemeente?

Dinsdag 21 september

Het gemeentelijk beleid inzake milieubeheer. Verschillende beleidsinstrumenten en actiemiddelen voor een gemeente. Overzicht van het gebiedsgericht beleid (deel 1) met inbegrip van de juridische en politieke middelen.

Dinsdag 28 september

Het gemeentelijk beleid inzake milieubeheer (vervolg). Overzicht van het gebiedsgericht beleid (deel 2).

Dinsdag 5 oktober

Het gemeentelijk beleid inzake milieubeheer (vervolg). Overzicht van het soortgericht beleid.

Dinsdag 12 oktober

Synthese. Naar een vernieuwd beleid inzake milieubeheer? Informatie en educatie als ondersteuning van een gemeentelijk milieubeheer.

Praktisch

De deelnemers ontvangen een uitvoerig cursushandboek.

Inschrijven door overschrijven van 900 F op rekeningnr. 404-3076041-29 van CVN 2018 Antwerpen met vermelding van 'cursus gemeentelijk milieubeheer Antw.'.

Cursusbegeleiding: Paul Stryckers, lic. iur., educatief medewerker CVN. Organisatie:

Centrum voor Natuurbeschermingseducatie vzw, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/226 02 91 (fax 03/233 59 97).

Waar?

Alle bijeenkomsten gaan door in de lokalen van het Provinciaal Vormingscentrum, Smekenstraat 61, Oostmalle (wegwijzers vanaf weg Oostmalle-Turnhout; bereikbaar met streekbus stopdienst 41 Antwerpen-Turnhout).

Boekbesprekingen

Clive Ponting: Een groene geschiedenis van de wereld. Amber, Amsterdam, 1992 (verdeling voor België: Standaard Uitgeverij). Paperback, 469 blz., 995 F.

In de tuin van de wetenschappen hebben geschiedenis en de verschillende biologische disciplines altijd een plekje gekregen op ver uiteengelegen perkjes. Voor de nochtans heel boeiende raakvlakken tussen beide bestond traditioneel heel weinig aandacht. Daarin is — aanvankelijk vooral in de VS — vanaf de jaren '70 verandering gekomen door de opkomst van de milieu- of ecologische geschiedenis.

Voorlopig bestaat er slechts weinig Nederlandstalige literatuur over het onderwerp. Toch lijkt het er op dat in de uitgeverwereld de belangstelling recent in een — voorlopig nog bescheiden — stroomversnelling is gekomen. Eind 1992 zond BRTN een televisieserie uit over 'De Wording van Europa', wat gepaard ging met de publikatie van een rijk geïllustreerd boek met dezelfde titel (geschreven door Michael Andrews). In dit boek worden geologie, ecologie en geschiedenis met mekaar

verbonden, van het inzicht "dat de economie van de natuur niet kan worden gescheiden van de ecologie van de mens". In diezelfde periode verscheen — opmerkelijk snel — de Nederlandse vertaling van het oorspronkelijk Engelse boek van Clive Ponting uit 1991.

Het centrale thema van de ecologische of milieugeschiedenis is de steeds veranderende verhouding en dynamische wisselwerking tussen de mens en zijn leefmilieu. De concreet gestelde vragen kunnen tot drie hoofdreeksen worden herleid: 1. Hoe functioneerde en evolueerde in het verleden de natuur (mèt inbegrip van de mens als biologisch wezen)? 2. Hoe heeft de mens zich als cultureel en sociaal wezen georganiseerd om problemen als energievoorziening, voedselproductie, ziektebestrijding, enz. op te lossen? 3. Hoe zijn in de loop van de geschiedenis de ideeën over de verhouding tussen mens en natuur geëvolueerd?

Ponting beperkt zich in 'Een groene geschiedenis van de wereld' vooral tot de tweede vragenreeks. De vraag naar het waarom van het boek beantwoordt hij eenvoudig

vanuit een persoonlijke overtuiging: "Ik weet zeker dat er beoefte is aan een boek dat de wereldgeschiedenis beziet vanuit een 'groen' perspectief". Het resultaat is een sober uitgegeven boek (de tekst wordt slechts aangevuld met enkele kaartjes, grafieken en tabellen), waarin de grote lijnen van de geschiedenis op een heldere wijze uiteengezet worden.

Dit is geen geschiedenis van koningen en keizers, politici en generaals; hun namen komen nauwelijks in het boek voor. Wel komt een reeks kernproblemen uit de wereldgeschiedenis aan bod, zoals de opkomst van de landbouw en het ontstaan van grootschalige en complexe stedelijke samenlevingen, de Europese koloniale expansie, de westerse vooruitgangsidee en het axioma van de economische groei, de kloof tussen arm en rijk, de industriële revolutie en het pijlsnel gestegen energieverbruik, de demografische explosie.

Ongetwijfeld zullen veel behandelde thema's talrijke Wielewalers vertrouwd in de oren klinken, zoals de reeds door Plato betreunde effecten van de ontbossing van Griekenland of de openvolgende golven van uitroeiing van de grote zeezoogdieren in de wereldzeeën. Globaal genomen zijn de hoofdstukken over het verre verleden de interessantste en meest vernieuwende voor mensen die meestal enkel vrij goed vertrouwd zijn met de literatuur over de recente geschiedenis van industrialisatie, demografische boom, vervuiling en bedreigde biodiversiteit.

Veel ontwikkelingen gaan er na een 'groene' analyse soms heel anders uitzien dan we totnogtoe hadden gedacht. Een voorbeeld daarvan is de overgang van jagers-voedselverzamelaars naar landbouwgemeenschappen met vaste dorpen en steden, die meestal wordt beschouwd als een evidente stap hoger op de ladder van de beschaving: "De eerste verklaringen voor de overgang naar de landbouw waren veelal gebaseerd op de opvatting dat de landbouw zulke duidelijke voordelen bood dat men erop overging zodra men daar qua kennis en cultuur aan toe was. Maar na recent onderzoek ten aanzien van de wijze waarop jagers-verzamelaarsgroepen aan hun voedsel kwamen, is men hier grotendeels weer van afgestapt... De verklaring die het best aansluit bij wat we nu weten, gaat uit van een groeiende bevolkingsdruk". Dit cultureel belangrijke proces werd met andere woorden pas in gang gezet nadat een ernstige crisis-situatie was ontstaan.

Tijdens zowat 99 % van zijn geschiedenis heeft de mens als jager en voedselverzamelaar geleefd op een wijze die de natuurlijke ecosystemen nauwelijks belastte. Het hele verhaal van wat daarna komt, is een eeuwenlang aftasten van het fragiele evenwicht tussen het streven

naar behoeftenbevrediging en de belastbaarheid van de ecosystemen van de wereld.

De geschiedenis heeft de resten bewaard van talrijke van die evenwichtsoefeningen: grove mislukkingen, Pyrrus-overwinningen, schitterende culturen waarvan vaak slechts enige museumstukken bewaard zijn gebleven, bizarre bijna-nederlagen die naderhand omgebogen werden tot — niet zelden tijdelijke — belangrijke stappen voorwaarts, enz. Voor elke nieuwe verworvenheid werd een prijs betaald. Vervuiling en natuurvernietiging zijn veel oudere thema's dan de meeste mensen zich doorgaans realiseren; het begon allemaal al lang vóór de 20ste eeuw! Het is de verdienste van Pontings boek om dat duidelijk te hebben gemaakt voor een breed publiek.

De lijst met aanbevolen literatuur achterin het boek is gewoon overgenomen uit de Engelse editie, aangevuld met de titels van een aantal Nederlandse vertalingen. In de lijst ontbreken echter de eveneens vertaalde boeken van E.G. Wilkinson, F. Braudel, R. Hughes, W.H. McNeill en B. Commoner.

I. Hoste

OLIVIER A., The butterflies of Ródos: taxonomy, faunistics, ecology and phenology with a tentative synthesis on the biogeography of the butterflies of Kriti, Karpathos, Ródos, the Eastern Aegean islands and Kipros.

Na een overzicht van geografie, klimaat, geologie en vegetatie van het Griekse eiland Rhodos en na een toelichting over het vlinderonderzoek aldaar, worden de 47 vlindersoorten van het eiland zeer uitgebreid behandeld. Bijzondere aandacht wordt daarbij besteed aan de vindplaatsen, biotopen, fenologie, biologie en aan de voedselplanten van de rupsen.

Het laatste hoofdstuk is gewijd aan de biogeografie van de vlinders van Rhodos, Kreta, Karpathos, de Oostelijke Egeïsche eilanden en Cyprus. Elke vlindersoort die in dit gebied werd waargenomen, wordt vermeld en in dat opzicht vormt het boek een welkome aanvulling op de klassieke veldgids voor de Europese vlinders van Higgins en Riley.

Het boek wordt besloten met een zeer uitgebreide en volledige bibliografie.

250 blz., 6 platen (2 in kleur), 21 tekeningen (kaarten, foto's, tekeningen), 17 tabellen. Uitgave van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie. Te bestellen bij VVE-sekretariaat, Diksmuidelaan 176, 2600 Antwerpen.

Prijs: 1.450 F (1.200 F voor VVE-leden).

ZOEKERTJES

TE KOOP:

Ornithologische tijdschriften: 25 verschillende titels van tijdschriften, wereldwijd. Prijs op aanvraag

Ornithologische boeken: meer dan 100 titels (gidsen, handboeken, monografieën. Prijs op aanvraag.

Telescoop: KOWA TSN-1 + lens 25x + beschermhoes, + adaptor voor fototoestel (ook apart). P.o.t.k.

Statief: P.o.t.k.

Bart De Schutter, Oudestraat 18, 2610 Wilrijk,
03/825 02 33.

TE KOOP:

Eschenbach Camaro 8* Ww (157m/1000m). Fast focus, ruikt nog nieuw, garantie geldt nog. Prijs: 6000 F.

Tel. 016/60 56 58 (bij voorkeur in weekend)

TE KOOP:

Oude jaargangen en losse nummers van "Het Vogeljaar".
Informatie bij het Wielewaalsekretariaat.

UIT ONZE BOEKHANDEL

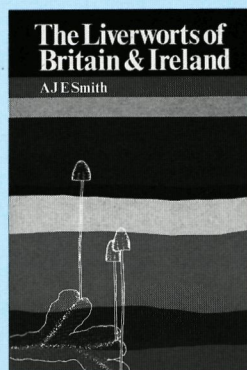

1590 F

Alle 78 Noord-Europese soorten aan de hand van 168 kleurenfoto's

660 F

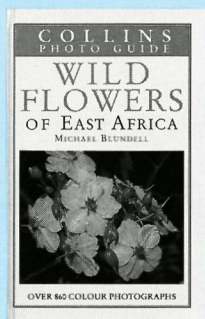
1195 F

Heel goed voor kinderen en beginners 490 F

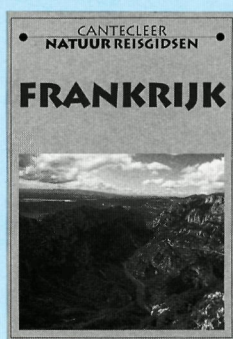

Meer dan 180 soorten met zeer goede kleurenfoto's. Met lijst van waardplanten. 895 F

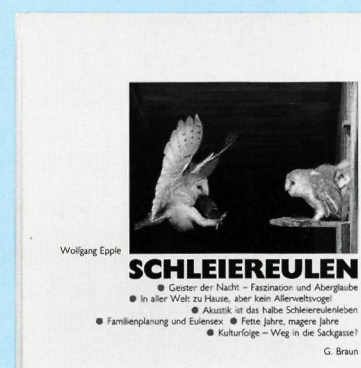

De enige bruikbare zakgids voor de flora van Oost-Afrika

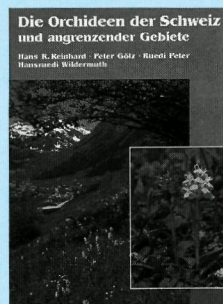
895 F

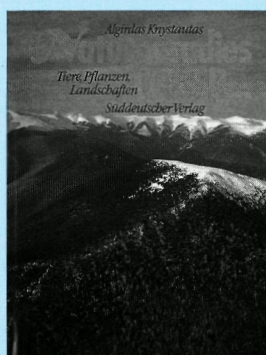
Voor wie nog reisideeën nodig heeft! 990 F

Zeer degelijke en verzorgde monografie over de Kerkuil 1095 F

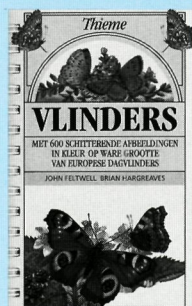
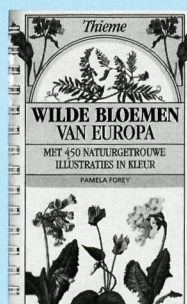
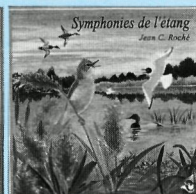
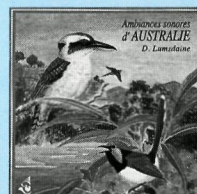
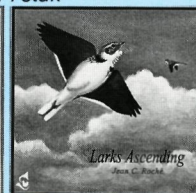
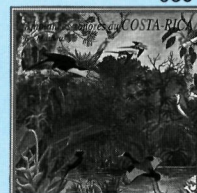

2490 F

Gewoon een prachtig boek over een indrukwekkende natuur 1095 F

Nieuwe CD's in onze winkel 950 F / stuk

Een nieuwe reeks Thieme natuurgidsen. Speciale stevige uitvoering voor buitengebruik

690 F / per deel

10 % korting voor alle Wielewaalleden, vrachtkosten worden aangerekend.
Voor alle inlichtingen: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014/41 22 52

4^e KEMPENDAG

29 AUGUSTUS 1993

Na Oud-Turnhout en Geel-Zammel bij vorige edities, gaan de wandelingen van de Kempendag ditmaal door in Heist-op-den-Berg.

Onze afdeling Netevallei stippelde liefst 3 verschillende wandeltrajecten uit: den Berg in het centrum van Heist, het domein de Averegten en ons eigen natuurreservaat (in volle expansie) in de vallei van de Grote Nete. Het betreft een samenvoeging van verschillende terreinen die vroeger afzonderlijk beheerd werden (o.a. Laarbeemden, Wishagen, Volkaertslaakbeemd, Lodijk enz.).

Laat u gerust eens verleiden tot een dagje Zuiderkempen.

Meer inlichtingen vindt u in dit nummer.

De Volkaertslaakbeemd

Foto: W. Wouters